

Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi sözlüğünde yer ve akrabalık adları* Toponymy and kinship names in Fethâli Kaçar's Chagatai Turkish dictionary

Gönderim Tarihi / Received: 22.10.2022

Serpil SOYDAN¹

Kabul Tarihi / Accepted: 12.06.2023

Doi: [10.31795/baunsobed.1193313](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1193313)

ÖZ: Tarihi dönemlere ait incelenen sözlükler, her bir döneme ait söz varlığının ortaya konulmasında ve ilgili saha ya da döneme ait metinlerin okunması ve anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu söz varlığı, o toplumun kavramlar dünyasını, dünya görüşünü, maddî ve manevî kültürünü ortaya koyar. Aynı zamanda bir dilin söz varlığı, anlatıma güç veren birçok anlam olaylarını, söz sanatlarını da yansıtır. Bu çalışmanın amacı, Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğünde bulunan yer ve akrabalık adlarına ilişkin söz varlığını tespit edip, tematik açıdan tasnif etmek ve Abuşka Lugâtı ile Ferâğî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğünde tanıklanıp tanıklanmadığını ortaya koymaktır. Ayrıca bu söz varlığının sözlüklerde geçen farklı anlamları da çalışmada verilmeye çalışılmıştır. Çalışmaya kaynaklık eden Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü, 1861'de İran'da yazılmıştır. Çağatay Türkçesi- Farsça bir sözlüktür. Bu eser, Lugât-ı Etrâkiyye olarak da bilinir. Bu sözlükte tespit edilen yer ve akrabalık adlarının sayısal verisi şöyledir: 1. *Yer Adları:* Toplam on iki (12) başlık altında yüz yirmi sekiz (128) yer adı tespit edilmiştir. En fazla (80) il, vilâyet, ülke, kent adları yer almaktadır. Irmak, nehir, pınar adları on sekiz (18) tanedir. En az (1) aş dağıtılan yer adı ve dîni yer adları ile bahçe ve eğlence yer adları (2) yer almaktadır. *Lenger* "Hem halka yemek dağıtılan yer hem de mezar adı.", *Fergâna* "Hem vilayet hem dağ adı.", *Behmen* "Hem pınar hem kale adı." anlamındadır. 2. *Akrabalık Adları:* Elli üç tanedir.

Anahtar Kelimeler: Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi sözlüğü, Yer adları, Akrabalık adları

ABSTRACT: Examined dictionaries belonging to historical periods have an important place in revealing the vocabulary of each period and in reading and understanding the texts of the relevant field or period. This vocabulary reveals the conceptual world, world view, material and spiritual culture of that society. At the same time, the vocabulary of a language is a reflection of many semantic events and rhetoric that make the expression strong. The aim of this study is to determine the vocabulary of Fethâli Kaçar's Chagatai Turkish Dictionary of place and kinship names, to classify them thematically and to reveal whether Abuşka Dictionary and Ferâğî are witnessed in the Chagatai Turkish Dictionary. In addition, different meanings of this vocabulary given in dictionaries have been tried to be given in the study. The Chagatai Turkish Dictionary of Fethâli Kaçar, which is the source of the study, is a Chagatai Turkish-Persian dictionary written in Iran in 1861, known as Lugât-ı Etrakiyye. The numerical data of the toponymy and kinship names determined in this dictionary are as follows: *First.* Toponymy Names: One hundred and twenty eight toponymy names have been identified under twelve titles in total. There are at most (eighty) provinces, county, countries, and city names. The names of rivers, fluvial and fount are eighteen. There are the names of places where the least food is distributed (one), religious place names, and garden and entertainment place names (two). *Lenger* "Both the name of the place where food is distributed to the public and the name of the grave.", *Fergâna* "The name of both the province and the mountain.", *Behmen* "The name of both a fount and a castle." means. *Second.* Kinship Names: There are fifty-three.

Keywords: Fethâli Kaçar's Chagatai Turkish dictionary, Toponymy names, Kinship names

* Bu makale, 2-4 Haziran 2022 tarihinde Bakü'de yapılan Şuşa / Azerbaycan Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresine özeti gönderilip kabul edilmiş, ancak sunulmamış bildirinin genişletilmiş şeklidir.

¹ Doç. Dr. /Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Yeni Türk Dili ABD/ ssoydan078@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7180-8769>.

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

Examined dictionaries belonging to historical periods have an important place in revealing the vocabulary of each period and in reading and understanding the texts of the relevant field or period. This vocabulary reflects the conceptual world, world view, material and spiritual culture of that society. At the same time, the vocabulary of a language reflects many semantic events and rhetoric that give strength to expression. The aim of this study is to determine the vocabulary of Fethâli Kaçar's Chagatai Turkish Dictionary of place and kinship names, to classify them thematically and to reveal whether Abuşka Dictionary and Ferâğî are witnessed in the Chagatai Turkish Dictionary. In addition, dictionaries such as Divânu Lugâti't-Türk, Burhân-ı Katı, Ottoman Turkish-Turkish Dictionary, Müntahabat-ı Lügât-Osmâniyye, Mongolian-Turkish Dictionary were also examined for origin analysis and at the same time, whether the word was witnessed or not. The Chagatai Turkish Dictionary of Fethâli Kaçar, which is the source of the study, is a Chagatai Turkish-Persian dictionary written in Iran in 1861, known as Lugât-ı Etrakiyye.

Methodology

In this study, place and kinship names in Fethali Kaçar's Chagatai Turkish Dictionary were examined and classified under more specific titles according to the meanings of the word, rather than thematically general classification. At the same time, it has been tried to evaluate whether this vocabulary is witnessed in Abuşka's Dictionary and Ferâğî's Chagatay Turkish Dictionary. Apart from Chagatay Turkish Dictionaries; Dictionaries such as Divânu Lugâti't-Türk, Burhân-ı Katı, Ottoman Turkish-Turkish Dictionary, Müntahabat-ı Lügât-ı Osmâniyye, Mongolian-Turkish Dictionary were also examined for origin analysis and at the same time, whether the word was witnessed or not. Scanning method was preferred as the method in the study. In the dictionary, many meanings related to the words are given and the meanings of the word discussed in the study are taken in accordance with the classification. If the same word means more than one different place name or both a place name and a relative name, it is given in the relevant topic title. In the study, the words were evaluated within the framework of thematic classification. Right next to the words found in the dictionary, the head of the article and the number of pages in which the relevant word occurs in the work are written in parentheses. For those whose origins are known from the place and kinship names identified in the dictionary, it is indicated as (Ar., Far., T., Moğ.) in parentheses right next to the word. The use of kinship names in historical and contemporary Turkish dialects has also been tried to be exemplified.

Findings and discussion

The numerical data of the toponymy and kinship names determined in this dictionary are as follows: *First.* Toponymy Names: One hundred and twenty eight toponymy names have been identified under twelve titles in total. There are at most (eighty) provinces, county, countries, and city names. The names of rivers, fluvial and fount are eighteen. There are the names of places where the least food is distributed (one), religious place names, and garden and entertainment place names (two). Lenger "Both the name of the place where food is distributed to the public and the name of the grave.", Fergâna "The name of both the province and the mountain.", Behmen "The name of both a fount and a castle." means. *Second.* Kinship Names: There are fifty-three. These are Abaga, Abusun, Abuşga/Avuşga/Abuşka, Aga, Agalık, Ahtik, Apa, Ata, Buga, Ebüke /Öbüke /Abu, Ekke / Ekci, Ekke / Eke, İni, Opa, Toggan, Yigen etc. *Name of the place where the food is distributed:* There is only one: Lenger. *Garden Names:* There are two: Bâg-ı Cihân-ârâ / Bâg-ı Sefid / Bâg-ı Zâgân / Bâg-ı Gül-efşân / Bâg-ı Nev: Cihân-ârâ. *Desert Names:* There are four: Kıpçak / Kıpçak, Kırık, Temürtaş, Yogrı Yol. *Mountain Names:* There are five: Alâun, Balðan, Ferââna, Örtak / Örtag, Zübâb. *Religious Place Names:* There is one: Dalay-lama. *Entertainment Place:* There are two of them: CırâalaÆ, Merâanî. *City, province, country, city names:* there are eighty. Aba, As, Almalığ /Almalıú, Adaú, Aúsaray, Arran, Aylak, Bâbil / Bâbü, Bâdgîsî, Bartas, Baygız, Berberî, Beş Balığ, Bîdâd, Bîder, Bucak, Buhârâ,

Bulgar, Çakar, Çekmen, Çigil, Erdestân, Erkâm-1 kenâr-1 câm, Ferââna, Gayalığ/ Kayalığ, Gaydaú, Gazan, Gûr, Halluh, Hanzay ŞeÆ, Hatây, Hatt-1 câm, Hâverân, Havz-1 Mâhiyân, Hınalığ, Öitta, Hışt, Hunc, Isıg Göl, Úaba, Úahkaha, Úaysar, Kazan, Úır Tikin, Úirevân, Úobaú, Köbeçi, Kuba, Úuhustân, Küruh, Lâr, Lenger, Neseif, Oltay, Otrar, Oş, Otrar, ÖleÆ, Ölke, Rahbe, Saksın, Samsun, Semerkend, Sârî, Sayram, Soganlıg, Tamgac, TaÆut, Tarâz, Tarsûs, Tartûs, Taşkent, Taydu, Tebbet, Teng, Ucan, Uça / Uçça, Yayçı, Zâbülistân, Zûr.

Names of Rivers, Fluvial, Springs: There are eighteen of them. Artış /Ertiş, Amu, Aras, Atıl, Behmen, Bulag, Ceyhûn, Cir, Etrek, Hîrmend, Irmaçuk, Kazan Çayı, Kotur, Kühek, Kür, Nehrü'l- hayât, Sir, Yayık.

Castle Names: there are seven: Ala Korgan, Behmen, Erk, Lâş, Selâsil, Temür Kapu, Tenbûl.

Village - Town - Neighborhood - Region Names: There are five. Cürre, Ipar Kuruğı, Kerh, Köy, Sapan.

Bridge Name: It is one: Road Bridge. Burial Sites: There are two: Lenger, Yurtğa

It is seen that there are different uses in terms of sound structure in many place names: Almalığ /Almalık, Bâbil / Bâbül, Bâdgîsî /Baygız/ Badgazı / Baygazı, Gayalığ / Kayalığ, Uça / Uçça, Artış / Ertiş, Örtak / Örtag.

Compound structures are used for place names in Baghdad / Basra and Herat: Hatt-1 câm, Erkâm-1 kenâr-1 câm, Havz-1 Mâhiyân.

It is seen that the names of gardens and rivers are also used with compound structures: Bâg-1 Cihân-ârâ / Bâg-1 Sefîd / Bâg-1 Zâgân / Bâg-1 Gül-efşân / Bâg-1 Nev, Cihân-ârâ; Nehrü'l- hayât.

Kinship names: Fifty-three. Aba, Abaga, Abusun, Abuşga/Avuşga /Abuşka, Aga, Agalıú, Ahtık, Anda, Apa, Ata, Atalık, Buğa, Ced, Cüft, Çavluk, Çıgan, Çiçe, Dada, Ebüke /Öbüke /Abu, Ekeci / Ekci, Ekke / Eke, Elencik, Güyev, Hal, İçe, İgeç, İni, Karındaş, Kavluk, Kayaş, Kayın, Kelale, Kız kardaş, Kökelteş, Küreken, Oguş /Uguş, Ocak, Opa, Ögey, Öz, Siñil, Soy, Tagay, Toggan, Togganlık, Töre, Uruk, Uruk kayaş, Yârî, Yiñe, Yigen, Yizne, Yükürci, Yigen.

Kinship names witnessed in both dictionaries (Fethali Kaçar and Abuşka Dictionary): Abaga, Atalık, Ekeci / Ekci, İgeç / İgeci, Kökelteş, Toggan, Uruk/urug, Yiñe.

Kinship names witnessed in all three dictionaries: Abuşga / Avuşga / Abuşka, İni.

Kinship names witnessed in four dictionaries: Siñil / Siñli, Tagay / tağayı, Uruk kayaş.

One of the relatives' names by marriage was found: Abuşga/Avuşga /Abuşka, Anda, Buga, Ced, Cüft, Güyev, Kavluk, Kayın, Küreken, Oguş/uguş, Yârî, Yiñe.

Kinship names formed by blood ties: Abaga, Abusun, Aga, Agalıú, Aðtıú, Apa, Ata, Buga, Çavluk, Çıgan, Çiçe, Dada, Elencik, Ebüke /Öbüke /Abu, Ekeci / Ekci, Ekke / Eke, Hâl, İçe, İgeç / İgeci, İni, Karındaş, Kelâle, Kız kardaş, Opa, Siñil / Siñli, Tagay / tağayı, Toggan, Yigen, Yizne, Yükürci, Yigen.

Results and recommendations

Thematic classification studies to be made in dictionaries of historical periods will reveal both the social and cultural structure of the relevant period, as well as the conceptual world and world view of the society. In addition, semantic studies on dictionaries have an important place in determining that the vocabulary contained in the works has different and numerous meanings with the meaning events experienced in historical periods.

Giriş

XV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar kullanılmaya devam etmiş bir yazı dili olan Çağatay Türkçesi, Eckmann'a göre (1988: XIII-XIV), Klasik Öncesi Devir (XV. yüzyıl), Klasik Devir (1465-1600), Klasik Sonrası Devir (1600-1921) olarak üç döneme ayrılır.

Literatür taraması

Çağatay Türkçesi döneminde bu dönemin diliyle yazılan eserleri anlayabilmek için pek çok Çağatay Türkçesi-Farsça, Çağatay Türkçesi-Osmanlı Türkçesi sözlükleri oluşturulmuştur. Bu sözlüklerden Fethali Kaçar'ın Sözlüğü, Lugat-ı Etrâkiyye adıyla da bilinen, Nâsiruddîn Şah adına yazılmış olan Çağatay Türkçesi-Farsça sözlüktür. Yazar, bu eseri Nevâyî'nin eserlerine olan ilgisinden dolayı yazmıştır (Rahimi, 2019: 64).

Thury ve Romaskeviç nüshaları ile birlikte toplam yedi yazma nüshası bilinen sözlüğün, İran'da da beş nüshası bulunmaktadır. Nevâyî'nin eserleri başta olmak üzere Senglâh, Hulâsa-yı Abbâsî, Bedâ'i'e Al-Lugat, Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar, Kitâb-ı Türkî, Târih-i Vassâf, Burhân-ı Katı gibi sözlüklerden yararlanılmıştır. Çağatay Türkçesi-Farsça sözlük bölümünde birçok Moğolca sözcüğe de rastlanan bu eserde, maddelerin gerçek sayısı çok daha fazladır. Sözlükte sözcükler Arap abece dizgesiyle yazılmıştır. Sözcükler ilk iki harflerine göre baplara ayrılmış olup b/p, c/ç ve k/g arasında bir ayırım yapılmamıştır (Rahimi, 2019: 67).

Çalışmada kullanılan sözlüklerden “Abuşka Lugatı, XVI. yüzyılın ortalarında Çağatay Türkçesinden Osmanlı Türkçesine düzenlenmiş bir sözlüktür. Sözlükte geçen sözcüklerin Arap alfabesi sistemine göre alfabetik fihristi vardır. Bu eserde, sözcüklerin Osmanlı Türkçesiyle anlamları verildikten sonra, özellikle Nevâyî ve diğer müelliflerin eserlerinden tanık olacak örnekler de yer verilir. Sözlük, sözcüklerin anlamları ve tanıklarının verildiği sözcük fihristi özelliğine sahip bir eser olmasının yanı sıra Doğu Türkçesinin imlâ, sarf ve nahvine ait önemli izahâtlara da yer verir. Kendisinden sonra yazılan Çağatay Lugatlarına kaynaklık etmiştir. Eserin dünya ve Türkiye kütüphanelerinde pek çok yazma nüshası vardır.” (Güzeldir, 2002: 10-12). Ferâğî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü ise, Miftâhu'l-Lugât olarak bilinmektedir. 1642'de, Muhammed bin Ziyâu'd-dîn Hüseyinî tarafından İran'da yazılmış Türkçe-Farsça bir sözlüktür. Safevi Şahı Safî bin Safî adına yazılmış bir eserdir. Nüsha İran-Tahran Milli Kütüphanesinin 5-19055 numarasında saklanmaktadır. XVIII. yüzyılda Mîrzâ Mehdî Han Esterâbâdî tarafından yazılan Senglâh sözlüğünün en önemli kaynağıdır. Örneklerin çoğunun Nevâyî'nin eserlerinden alınmıştır. Bu sözlükte 631 tane kırmızı mürekkeple yazılmış madde başı vardır. Yazılışı aynı olan farklı sözcükler bir arada tek bir madde gibi verilmiştir. Bu nedenle dizin incelendiğinde madde sayısının 719 olduğu görülür. Sözlükte Moğolca, Arapça ve Farsça sözcüklere rastlamak mümkündür. Sözcüklerin Arap abece dizgesinin ilk harflerine göre baplara ayrılmış olarak verildiği görülür. Adlar ve eylemler bir arada verilmiştir. Adlar yalın biçimiyle, eylemler; genellikle kök ve emir şekliyle sözlükte yer alır. Anlamlar sözcüklerin mastar biçimiyle verilir. Yer yer eylemlerin çekimli biçimleriyle verildiği görülür. Ancak anlamlandırılmaları mastar şekliyle yapılmıştır. Madde başları harekeli, verilen örnekler harekesizdir. Sözlüğün madde başları Türkçe, açıklamalar Farsçadır. Sözlükte bazı ekler ve edatların da bulunduğu görülür. Deyimler ve birleşik sözcüklerin yanında sözcüklerin mecaz kullanımları da sözlüğe alınıp örneklendirilmiştir.” (Rahimi, 2021: 24-31)

Çalışmada tespit edilen sözcüklerin köken ve anlam tespitinde yararlanılan kaynaklar hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse; Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan Divânu Lugâtî't-Türk, Türk dilinin ilk sözlüğü olma özelliği gösteren, Türk kültürünün en önemli hazinesidir. Burhân-ı Katı, Farsça yazılmış sözlüklerin en önemlilerinden biridir. Eser hem hacim hem de tertip bakımından alanına yenilik getirmiştir (Öztürk, 2009: XI-XII). Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye, Osmanlı Türkçesinde kullanılan söz varlığımız içinden seçilmiş 25.658 sözcükten oluşur. Bu sözcüklerin 18.897'si Arapça, 6.761'i Farsça sözcüklerden oluşmuştur. Sözlükte çok az da olsa Türkçe sözcüklere yer verilmiştir. (Toparlı, 2016: 5). Moğolca-Türkçe Sözlük, sözcüklerin tarihteki ve bugünkü biçimlerini aynı madde başında vermesiyle Moğolca sözlüklerin en geniş olma özelliğini günümüzde de sürdürmektedir. (Karaağaç, 2017: 7) Osmanlıca-Türkçe Sözlük ise, Osmanlıcada kullanılan Arapça ve Farsça asıllı sözcüklere yer vermektedir. Türkçe sözcüklerle Osmanlıcaya batı dillerinden geçmiş sözcüklere yer verilmemiştir (Devellioğlu, 2016: IX).

Tarihî dönemlere ait incelenen sözlükler, her bir döneme ait söz varlığının ortaya konulmasında ve ilgili saha ya da döneme ait metinlerin okunması ve anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Farklı dönemlere ait eserlerde tespit edilen söz varlığı, toplumun düşünce dünyasını, dünya görüşünü, maddî ve manevî kültürünü nesilden nesillere aktarır. Aynı zamanda bir dilin söz varlığı, anlatımı etkileyen birçok anlam olaylarının, söz sanatlarının da yansıtıcısıdır.

Bu söz varlığı içerisinde yer alan yer adları ve bu adlarla ilgili yapılan çalışmaların artması, Avrupa'da yeni bir bilim kolunun oluşmasını sağlamıştır. Yer adlarını ses, anlam, yapı ve köken bakımından incelemeye çalışan bu yeni bilim kolu toponymie olarak adlandırılır (Aydın, 2016: 16). Toponymie (yer adları bilimi)'nin dağ, tepe, bel, sırt vb. adları üzerinde duran kolu oronymie (coğrafi yeryüzü şekilleri bilimi), dere, çay, ırmak, göl vb. adlarını ele alan koluna hydronymie (su adları bilimi) adı verilir. Türkçede yer adları olarak adlandırılır (Eren, 1989: 155; Aksan, 2009: 32). Aksan (2009: 3.böl./ 101), ad bilim çalışmaları içerisinde bütün dünyada en geniş yeri yer ad bilimi alır, şeklinde açıklar. Yer adlarını ortaya koyan söz varlığı, lehçebilimin de konusunu oluşturmaktadır. Bu yönüyle, Avusturya, Belçika, Hollanda, Almanya gibi birçok ülkede adbilim çalışmaları lehçebilimle birlikte yürütülmektedir (Aksan, 2009: 3.böl./105).

Çalışmaya kaynak olan sözlükle ilgili *Fethali Kaçar Lügatinin Tematik ve Etimolojik Söz Varlığı* (Kızıllarslan, 2022) adlı doktora çalışması yapılmış olup bu çalışmada yer adları *Özel Yer Adları*, *Genel ve Mesken Adları* olarak genel başlık, Akrabalık Adları da *İnsan ve Toplumlarla ilgili Adlar* genel başlığı altında alt başlık olarak ele alınmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada, Fethali Kaçar'ın Sözlüğündeki yer ve akrabalık adları incelenip, tematik açıdan genel tasniften ziyade sözcüğün yüklendiği anlamlara göre daha özel başlıklar çerçevesinde tasnif edilmiş olup, bu söz varlığının Abuşka Lügati ve Feragî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğünde tanıklanıp tanıklanmadığı da değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Çağatay Türkçesi Sözlükleri dışında; Divânu Lugâti't-Türk, Burhân-ı Katı, Osmanlıca-Türkçe Sözlük, Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye, Moğolca-Türkçe Sözlük gibi sözlüklere de kökenleri için bakılmış olup aynı zamanda sözcüğün tanıklanıp tanıklanmadığı hususu da gözden geçirilmiştir. Çalışmada yöntem olarak tarama yöntemi tercih edilmiştir. Sözlükte sözcüklerle ilgili pek çok anlam verilmiş olup çalışmada ele alınan sözcüğün tasnife uygun anlamları alınmıştır. Aynı sözcük birden fazla farklı yer adı veya hem yer adı hem akraba adı anlamına geliyorsa ilgili konu başlığında verilmiştir. Çalışmada, sözcükler tematik tasnif çerçevesinde değerlendirilmiştir. Sözlükte tespit edilen sözcüklerin hemen yanına ilgili sözcüğün eserde geçtiği madde başı ve sayfa sayısı parantez içerisinde yazılmıştır. Sözlükte tespit edilen yer ve akrabalık adlarından kökeni bilinenler için sözcüğün hemen yanında parantez içerisinde (Ar., Far.,T., Moğ.) şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca Divânu Lugâti't-Türk, Burhân-ı Katı, Osmanlıca-Türkçe Sözlük, Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye, Moğolca-Türkçe Sözlüklere de bakılmış ve bu söz varlığının köken ve anlamları ile ilgili metin içinde bilgiler verilmiştir. Sözlüklerde bulunmuyorsa sözlüklerin hemen yanına (-) işareti ile tanıklanmadığı belirtilmiştir. Akrabalık adlarının tarihî ve çağdaş Türk lehçelerindeki kullanımları da örneklendirilmeye çalışılmıştır. Sözlükte tespit edilen yer ve akrabalık adlarına ilişkin söz varlığı şöyledir:

Bulgular ve tartışma

Yer adları

Aş dağıtılan yer adı

Lenger (Far.) : Halka yemek dağıtılan yer. (FKÇTS 6771/1114), FÇTS (-). AL (-). Gülensoy (1995: 369), tebliğinde, Lenger'i "Konak üy." anlamında Kazakistan'da yer ismi, Lengerli için Anadolu'da yer ismi olarak belirtir. OTAL (2016: 630) ve Burhân-ı Katı (2009: 487)'da Farsça kökenli sözcük olarak verilen lenger'in "gemiyi yerinde mihlamak için denize atılan zincir ve bu zincirin ucundaki çapa; her gün fukaraya yemek verilen yer." anlamı belirtilir.

Bahçe adları

Bâg-ı Cihân-ârâ / Bâg-ı Sefid / Bâg-ı Zâgân / Bâg-ı Gül-efşân / Bâg-ı Nev (Far.): Herât'taki ünlü bahçelerin adı. (FKÇTS 8276/1335), FÇTS (-), AL (-). OTAL (2016: 72, 159) ve Burhân-ı Katı (2009: 45,121)'da bu sözcükler, Farsça kökenli olarak belirtilir.

Cihân-ârâ (Far.) : Herât'ta bir bahçe adı. (FKÇTS 8355/1340), FÇTS (-),AL(-).OTAL (2016: 159) ve Burhân-ı Katı (2009:121)'da bu sözcük Farsça kökenli olarak belirtilir.

Çöl adları

Kıpçak / Kıpçak (T.) : Cürcân sınırından başlayarak boyu altı yüz ve eni üç yüz fersahı bulan bir çölün adı. (FKÇTS 5595/940), FÇTS (-), AL (-). Gülensoy (1995: 369), tebliğinde, Kazakistan'da yer adı olarak "Kıpçak", Anadolu'da yer adı olarak "Kıpçak" şeklinde kullanıldığını belirtir.

DLT (Atalay 1992: II/276; III/351; Ercilasun, Akkoyunlu (2020: 20/10; 239/207-710)'de, Kıpçak şeklinde geçen sözcük "1.Türklerden bir bölük, boy. 2.Bu bölüğün oturduğu bölge. 3. Kaşgar yakınında bir yer adı." olarak verilir. Gökbel (2000: 27)'e göre, Kıpçak, bir Türk kavmi ve bu kavmin rehberliği altında kurulan kavimler birliğinin adıdır. Kıpçak, Hıfçak; Hıfçah şekillerinde söylenmiştir.

Kırık (T.): Taşkent ve Kuya kenti arasında bulunan ve yedi günlük yolu olan bir çölün adı. (FKÇTS 6058/1009), FÇTS (-), AL(-). Gülensoy (1995: 371),tebliğinde, Kırık'ı "Karakalpık uruğunun küçük bir oymağı." açıklamasıyla Türkistan'da boy adı olarak verir ve Anadolu'da Kırık, Kırıklar, Kırıklı şeklinde kullanımlarına da rastlandığını belirtir.

Temürtaş (T.): İskender ve Dârâ'nın çağdaşı ve Kıpçak çölünün büyüğü (FKÇTS 3417/641), FÇTS (-), AL (-).

Yogrı Yol (T.): Beş Balıg ile Han Balıg arasında bulunan çölün adı (FKÇTS 8075/1309), FÇTS (-), AL (-).

Dağ adları

Algün (Moğ.): Küçük dağ. (FKÇTS 384/202), FÇTS (-), AL(-).

Balhan: Kıpçak çölünde bir dağ adı. (FKÇTS 2083/448), FÇTS (-), AL(-).

Ernek: Harezm'de bir dağ adı. (FKÇTS 582 /230), AL (-). FÇTS (40/88) ve DLT (Ercilasun, Akkoyunlu 2020: 65/51-643)'de dağ anlamı dışında ernek "parmak" anlamında kullanılmıştır.

Fergâna (Far.): Mâverâunneh'r'de bir dağın adı. (FKÇTS 5206/885), FÇTS (-), AL(-). Burhân-ı Katı (2009: 246)'da Farsça kökenli olarak verilen sözcük "Maveraünnehir'de Semerkant ile Çin arasında bir vilayet adı. Endikân da derler. Endican Arapçalaştırılmışıdır. Bir dağ adıdır." anlamında verilir.

Örtak / Örtag: Kara Han bin Mogul Han'ın yayla ve kışlağı olan Kara Kırım yakınlarındaki bir dağın adı (FKÇTS 839/267), FÇTS (-), AL(-).

Zübâb (Ar.): Medîne'de bir dağ adı. (FKÇTS 8406/1343), FÇTS (-), AL(-). OTAL (2016: 1389), MLO (2016:550)'da Arapça kökenli olan zübâb "sinek" anlamında belirtilir.

Dînî yer adları

Dalay-lama (Moğ.) : Hatâ'nın güneydoğusundaki Cav kentinde bulunan ve Han Balıg'a bir aylık mesafesi olan Mogolların Kâbesi (FKÇTS 4147/746), FÇTS (-), AL(-). MTS (2017: 293)'de Moğolca olan bu sözcük "dalay-blama: Dalay Lama, Lamacılık kilisesinin ruhani lideri ve Tibet'in idarecisi." anlamında verilir.

Eğlence yeri adları

ÇırgalaÆ: Herât'ta bulunan bir eğlence ve gezinti yeri.(FKÇTS 4006/728), FÇTS (-), AL (236)'da çırgalangdın "eğlenceden" anlamıyla yer almaktadır.

Merganî: Herât'ta bulunan bir eğlence ve gezinti yeri. (FKÇTS 6833/1546), FÇTS (-), AL(-).

İl, vilayet, ülke, kent adları

Aba: Kâbil vilayetinde bir yer adı (FKÇTS 14/156), FÇTS (-), AL (-).

As: (Kuzeyde bulunan) bir vilayetin adı (FKÇTS 161/174), FÇTS (-), AL(-).

Almalık /Almalık: Türkistan'da bir kentin adı. Beş Balıg'la arası iki haftalık yol mesafesindedir. Beş Balıg ile Han Balıg arası kırk gün sürer ve güneyden Mogulların Yogrı Yol dedikleri çöl yolundan gidilir (FKÇTS 382/202), FÇTS (-), AL(-).

Adak: Türkistân'da bir yerin adı (FKÇTS 480/215), FÇTS (-), AL(7).

Aksaray: Tatariye yurdu olan Kırım ülkesindeki bir vilayetin adı; (Kâbil, Karabâğ'ın yakınlarında bir yer adı.) (FKÇTS 604/234), FÇTS (-), AL (-). Gülensoy (1995: 371), tebliğinde, Saray / Aksaray sözcüğünün, Türkistan ve Anadolu'da yer adları olarak kullanılmakta olduğunu belirtir.

Arran: (Azerbaycan'da ünlü bir memleket olan) Karabağ bölgesi (FKÇTS 567/229), FÇTS (-), AL(-).

Aylak: Türkistan'da Seyhun'un kenarında bulunan bir memleket adı (FKÇTS 1275/333), FÇTS (-), AL (-).

Bâbil / Bâbü (*Ar.*): Üzerinde kentin kalesi yapılan ve tepede Hârût ve Marût'un hapsedildiği söylenen derin bir kuyu bulunan, Irak'ta bir kentin adıdır (FKÇTS 8275/1335), FÇTS (-), AL (-).

OTAL (2016: 69) ve Burhân-ı Katı (2009: 39)'da, "Babil, Bağdat'ın aşağı tarafında bulunan, Bâbil Kulesi'nin bulunduğu ilk çağdan kalma bir şehirdir, Arapça kökenli bir sözcüktür." anlamı verilir.

Bâdgîsî (*Far.*): Bâdgîs, Herat'a bağlı ve fıstığı meşhur olan bir yerin adıdır. (FKÇTS 1995/433), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 42)'da, Farsça kökenli sözcük olan Bâdgîsî "Horasan'da Herat'ta bir nahiye ismidir." anlamında belirtilir.

Bartas: Türkistan'da bir boy ve vilayetin adıdır. Bu bölgenin tilkilerinden giyecek iyi kürk çıkar. (FKÇTS 2043/441), FÇTS (-), AL (-).

Baygız: Herat'a bağlı, fıstığı bol bir vilayetin adı olan Bâdgîs sözcüğünün değiştirilmiş biçimidir (FKÇTS 1846/415). AL (129)'de, bu yer adı, Badgazı / Baygazı şeklinde ve "Horasan'da bir yere derler ki orada fıstık çok olur." açıklamasıyla verilir.

Berberî (*Far.*): (Berber) bir vilayet adıdır (FKÇTS 2054/443), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 68)'da, Farsça kökenli sözcük olan Berberî "Arabîde mağrib yani batı yönünde bir vilâyet adıdır." anlamında verilir.

Beş Balı (*T.*): Türkistan şehirlerindedir. Oradan Han Balıg'a kırk günlük yoldur (FKÇTS 2457/501), FÇTS (-), AL (-). Beşbalık "Bugünkü Çin'in kuzeybatısında bir kent. Özkan İzgi (1989: 63)'ye göre, 7.yy'da Göktürklerin orada olduğu bilinir. Beşbalık, Tanrı dağlarının kuzeydoğu eteğinde eski bir şehir olup harabesi, günümüz Cimisar kasabasının kuzeyindeki Hou-potzu'dadır (akt. Aydın 2016: 47-48). Şirin (2016: 227), *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi* adlı çalışmasının Kentler başlığında, beş balık "VIII. yüzyılda Basmilların oturduğu şehir (Pei-ting) dir, açıklamasını yapar.

Bîdâd (*Far.*): Türkistan'da bir kent adı (FKÇTS 8292/ 1336), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 84)'da Farsça kökenli sözcük olarak verilen Bîdâd "zulüm, eziyet, cefa dışında Türkistan'da bir yer adı." anlamında belirtilir.

Bîder (*Far.*): Hindûstân'da bir kent adı (FKÇTS 2384/490), FÇTS (-), AL(-). OTAL (2016: 113)'da sözcüğün bîdâr şekli Farsça kökenli olarak "uyanık, uymayan, uykusuz." anlamında verilir.

Bucak: Kırım'a bağlı bir şehrin adı (FKÇTS 2178/461), FÇTS (-), AL(-).

Buhârî (*Far.*): Moğul dilinde bilim ve sanat topluluğu anlamında olup, bilim ve sanat anlamına gelen buhârdan türetilen bir ünlü şehrin adı (FKÇTS 2036/440), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 96)'da Farsça kökenli verilen sözcük "Maruf şehirdir. Buhâr lafziyle elif-i nisbetten mürekkepdır." anlamında verilir.

Bulgar (*Far.*): Ünlü bir vilâyetin adı (FKÇTS 2086/448), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 97)'da Farsça kökenli sözcük "İskender zamanında inşa olunmuş, Zulûmat kurbünde bir belde adıdır." anlamında verilir.

Çakar: Şehrin kale duvarlarının dışarısında hisarla çevrili yerleşik bölge (FKÇTS 3688 /681), FÇTS (-), AL (-).

Çekmen: Andhod'un yakınlarında bulunan, Belh yöresindeki bir yer adı (FKÇTS 3772/692), FÇTS (-), AL (-).

Çigil (*Far.*): Türkistan'da bir vilayetin adı. Seyhûn ırmağının kaynağı da oradadır (FKÇTS 3774/692), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 143)'da Farsça kökenli olan Çigil "Türkistan'da bir şehirdir." anlamında verilir.

Erdestân (*Ar.*): Yezd yakınlarında bulunan bir vilâyet adı (FKÇTS 8262/1334), FÇTS (-), AL (-). Erdestan adına sözlüklerde rastlanmamıştır. Ancak Yezd yakınlarında bir yer adı olarak verildiği için Yezd ya da Yezid / Yezîdî sözcüğü OTAL (2016: 1354)'da "Musul ve Lübnan taraflarında yaşayan "şeytana tapma" inancı olan kimse ya da bir kısım halk." anlamında verilir.

Erkâm-ı kenâr-ı câm (*Ar.+Far.+Far.*): Bagdad, Basra (FKÇTS 8263/1334), FÇTS (-), AL (-). OTAL (2016: 260, 584, 138)'da, Erkâm-ı kenâr-ı câm "Cam kenarı yazılar." anlamında verilir.

Fergâna (*Far.*): Mâverâünnehr'de bir vilayetin adı (FKÇTS 5206/885), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009:246)'da, Farsça kökenli olarak verilen sözcük "Maveraünnehr'de Semerkant ile Çin arasında bir vilayet adı, bir dağ adı olan sözcüğün Arapçada Endican, Endikân şeklinde ifade edildiği belirtilir.

Gayalg / Kayalg: Türkistan'da bir vilayetin adı (FKÇTS 5152/876), FÇTS (-), AL (-).

Gaydak: Kıfçak çölünün yakınlarında bulunan ve sağlam oklarıyla ünlü olan bir vilâyetin adı (FKÇTS 5187/882), FÇTS (-), AL (-).

Gazan: Rus ülkesinde bir memleket adı (FKÇTS 5148 /875), FÇTS (-), AL (-). Gülensoy (1995: 375), bu yer adının, Kazan (Buhara) şeklinde Türkistan'da; Kazan, Kazancı, Kazancık olarak Anadolu'da yer adı olarak kullanıldığını belirtir.

Gûr (Far.): Tacikiyye'den bir boy adı; Herât yakınlarında bu boyun yaşadığı bir yer adı. (FKÇTS 5182 / 881), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 301)'da, Gûr "Kandehar kurbünde bir vilayet adıdır." olarak belirtilir.

Halluh: Türkistan'da Seyhûn'un yakınlığında bulunan ve güzel kokulu miski ile ünlü olan bir kent. (FKÇTS 4084 /738), FÇTS (-), AL(-).

Hanzay ŞeÆ: Çinevi dilinde: büyük kent. Eskiden Han Balıg denirdi (FKÇTS 4080/737), FÇTS (-), AL (-).

Hatây: Tatar ve Moğul dilinde Çin ülkesine verilen addır (FKÇTS 4081/737), FÇTS (-), AL (-).

Hatt-ı câm (Ar.): Bagdâd, Basra (FKÇTS 8387/1342), FÇTS (-), AL (-). OTAL (2016: 392)'da, yer adı anlamı dışında, hatt-ı câm "Cemşid'in efsanevi kadehinin üstündeki yazı." anlamında olduğu belirtilir.

Hâverân (Far.): Horasan'da Hakîm Enveri'nin de doğduğu bir vilâyet adı (FKÇTS 8376/1341), FÇTS (-), AL (-). OTAL (2016: 397) ve MLO (2016: 137)'da Hâver/ Hâverân "Şark ile garb"; Burhân-ı Katı (2009: 321)'da "Horasanda bir vilayet adı; maşrik ve mağrip yönleridir." anlamında verilir.

Havz-ı mâhiyân (Ar.): Herat'ta bir yer adı (FKÇTS 8366/1341), FÇTS (-), AL (-). OTAL (2016: 398), havz-ı mâhî "İçinde balık bulunan havuz." anlamında olduğu belirtilir.

Hinalıg: (Dağıstan'da) Lekziye boyunun yurdu (FKÇTS 4106/741), FÇTS (-), AL (-).

Hıtta (Ar.): Belde, şehir, diyar (FKÇTS 8388/1342), FÇTS (-), AL (-). OTAL (2016: 418)'da, Arapça kökenli sözcük olan Hıtta "memleket, diyar, ülke" anlamında verilir.

Hışt (Far.): Kelât, Ebiverd ve Fars'ta bir yer adı (FKÇTS 8383/1342), FÇTS (-), AL (-). OTAL(2016: 418)'da ve Burhân-ı Katı (2009: 363)'da Farsça kökenli sözcük olan Hışt / Hişt "kerpiç, tuğla, kısa el mızrağı; kalın harbi." anlamında verilir.

Hunc (Far.): Fas'ta bir vilâyet adı. (FKÇTS 4090 /739), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 370)'da Farsça kökenli olan Hunc "Fars sancağında bir vilayettir." anlamında verilir.

Isıg göl: Türkî diliyle eserler meydana getiren Türk bin Yâfes'in yaşadığı vilâyetin adı (FKÇTS 1535/367), FÇTS (-), AL (-).

Kaba: Endicân vilayetinde bir yer adı (FKÇTS 5270 /895), FÇTS (-), AL (-).

Kahkaha (Ar.): Tûs vilâyetinde bir yer adı (FKÇTS 5989/999), FÇTS (-), AL (-). OTAL (2016:554)'da, Arapça kökenli sözcük olan kahkaha "yüksek sesle çok gülmeye; mor ve kırmızı çiçek açan, sarmaşık gibi duvarlara, ağaçlara tırmanan bir bitki." anlamında verilir.

Kaysar: Gûr ülkesinde bir kentin adı (FKÇTS 1009/6055), FÇTS (-), AL (-).

Kazan: Rus ülkesinde bir memleket adı (FKÇTS 5529 /930), FÇTS (-), AL (-). Gülensoy (1995: 375), bu yer adının, Kazan (Buhara) şeklinde Türkistan'da; Kazan, Kazancı, Kazancık olarak Anadolu'da yer adı olarak kullanıldığını belirtir.

Kır Tikin: Turan'da bir vilayetinin adı (FKÇTS 6045/1008), FÇTS (-), AL (-).

Kirevân: Batı'da bir kent adı. (FKÇTS 6079/1013), FÇTS (-), AL(-).

Kobak: Türkistân'da bir vilayet adı. Ülkesini oğulları arasında paylaştıran Cengiz Han'ın, dört oğlundan biri olan Ögetey Kaan'ın payına düşen, iyi atlarıyla ünlü olan vilâyet (FKÇTS 5693/955), FÇTS (-), AL (-).

Köbeçi: Dağıstan'ın Kara Kaytag bölgesinde Lekziye boyunun yaşadığı yerin adı (FKÇTS 6343/1053), FÇTS (-), AL (-).

Kuba: Derbend ile Şabran arasında bir yerin adı (FKÇTS 5698/957), FÇTS (-), AL (-).

Kuhustân(Far.): Horâsân'da bir vilayetinin adı (FKÇTS 5990/999), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009:458)'da, Farsça kökenli olan Kuhistân "Horasan'da bir vilâyet adıdır." anlamında verilir.

Küruh (Far.): Herât'a bağlı bir yer adı. (FKÇTS 6186/1028), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 471)'da, Farsça kökenli olan Küruh için "Bu kariye Herat kazasıdır." açıklaması yapılır.

Lâr: Fars'ta bir vilâyetinin adı. (FKÇTS 6764/1113), FÇTS (-), AL (-).

Lenger (Far.): Herât'a bağlı olan Câm vilayetinde ünlü bir yer adı (FKÇTS 6771/1114), AL (-). FÇTS (2021:241)'de Lenger bir yer adı olarak değil, "ermişlerin mezarı"; Burhân-ı Katı (2009: 487)'da Farsça kökenli sözcük olan lenger "gemiye yerinde mıhlamak için denize atılan zincir ve bu zincirin ucundaki çapa; her gün fukaraya yemek verilen yer; etrafı çevrili türbe, mezar." anlamında olduğu belirtilir.

Nesef: Keş veya Nahşeb adıyla da bilinen Şehr-i Sebz kentinin adı (FKÇTS 6965/1145), FÇTS (-), AL (-).

Oltaý: Kırım'da bir vilâyetin adı (FKÇTS 1177/318), FÇTS (-), AL (-).

Oş: Türkistan'da Endicân'ın iki menzilliğinde bulunan bir vilâyet adı (Bu vilâyete Taht-ı Süleyman da denir.) (FKÇTS 892/275), FÇTS (-), AL (-).

Otrar: Türkistan'da Seyhûn'un öte tarafında bulunan bir şehrin adı (FKÇTS 542/223), FÇTS(-), AL (-).

ÖleÆ: Kandhâr ile Kâbil arasındaki Hazara aşiretinin yaşadığı yerin adı (FKÇTS 979 /286), FÇTS (-), AL'da (108) öleng" çimenlik" anlamındadır.

Ölke: Vilayet, şehir (FKÇTS 978/285), FÇTS (-), AL'de (109) ülge şeklinde geçen sözcük "tımara, sancak" anlamındadır.

Rahbe: Bağdat'ta bir yer adı (FKÇTS 4319/767), FÇTS (-), AL (-).

Saksın: Başkenti Hâci Tarhan olan ve vaktiyle Hazar Türklerinin elinde bulunan bu ülkeye Hazar ülkesi de denir. (FKÇTS 4561/ 800), FÇTS (-), AL (-).

Samsun: Kastamoniye-yi Rûm'da bir vilâyetin adı (FKÇTS 4482/ 789), FÇTS (-), AL (-).

Sârî (Far.): Mâzenderân vilayetinde bir kent adı (FKÇTS 4443/786), FÇTS(-), AL(-). Burhân-ı Katı (2009: 645)'da Sârî "Mazenderan'da Amul şehrine yakın bir şehir adıdır."

Sayram: Türkistan'da (Çaç ile Balasagun arasında bulunan) Fârâb adıyla tanınan vilayetinin adı (FKÇTS 4904/ 828), FÇTS(-), AL(-). DLT (2014: 522/422-812)'de, İsbîcâb, Saryam şeklinde verilir.

Semerkend (Far.): Semerkand (FKÇTS 4565/801), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 659)'da Farsça kökenli olan Semerkend, Arapçası Semerkand'dır. Maveraünnehir'de bir belde adıdır." DLT (2020: 173/149-813)'de Semizkend "Semerkand" olarak verilir.

Soganlıg: Tiflis yakınlarında bulunan bir yer adı (FKÇTS 4711/805), FÇTS (-), AL (-).

Tamgac: Türkistan'da bir vilâyetin adı (FKÇTS 5119/870), FÇTS (-), AL (-).

TaÆut (T.): Hatâ ülkelerinde bir vilayetinin adı (FKÇTS 2958/ 573), FÇTS (-), AL(-). DLT'de (21/10-853), bir yer adı değil, Tañut "Türklerden bir boy, kabile." olduğu belirtilir.

Tarâz: Çin sınırında bulunan, iyi miski ve güzelleri ile ünlü bir kentin adı; Bedahşân'a bağlı bir vilâyetin adı (FKÇTS 5110/869), AL (-). FÇTS (418/205)'de, tarâz "koyunun çobana yağı, peyniri ve kurutundan faydalanması için verilmesi." anlamıyla geçmektedir.

Tarsûs: Batı'da bulunan bir vilâyetin adı (FKÇTS 5107/869), FÇTS (-), AL (-).

Tartûs: Batı'da bulunan bir vilâyetin adı (FKÇTS 5112/869), FÇTS (-), AL (-).

Taşkent: Mâverâ'ün-nehr'de (bulunan ve Çaç adıyla da bilinen) bir kentin adı (FKÇTS 2643/527), FÇTS (-), AL (-). DLT'de (510/409-860), Taşkent "Taşkent, Şâş." anlamındadır.

Taydu: Moğulların başkenti olan Han Balıg yerine Türkistân'da Kubla Kaan tarafından dört fersah karelik bir alanda kurulup başkent yapılan kentin adı (FKÇTS 5106/869), FÇTS (-), AL (-).

Tebbet: Hatâ ve Hotan'da bir vilayetinin adı, Tibet (FKÇTS 2867/558), FÇTS (-), AL (-).

Teng (Far.): Türkistân'da bir kent adı; Bedahşân'da bir vilâyet adı (FKÇTS 8337/1339), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009:763)'da Teng "On dört maddede farklı anlamlar verilir. 6.Dağ arasında olan dere ve ferce. 9.Bedahşân'da bir vilâyet adıdır.10.Turan zemininde bir şehirdir. Güzelleri sonsuz güzeldir." anlamındadır.

Ucan: Tebrîz'e bağlı bölgelerden (bölüklerden) birinin adı (FKÇTS 733 /251), FÇTS (-), AL (-).

Uça / Uçça: Güzelleri ile ünlü bir vilayetinin adı (FKÇTS 804 /263). FÇTS ve AL'de vilayet anlamı dışında kullanılır. Şöyle ki, FÇTS (68/97)'de Uca/ Uça "arka, sırt; dip, kök; yüksek yer, yüce."; AL (92)'da, uça "omurga kemiği; Çağatay diyarında koyun, kuzu, tavuk vs. hayvanatın pişirilip arka, sırt bölümünün iyi kısımlarının parçalanıp yemek üzerine konulmasıdır." anlamında verilir.

Yaycı: Çârçu ile Buhârâ arasında ve Amuye yakınlarında bulunan bir kent adı (FKÇTS 7533 1230), FÇTS (-), AL (-).

Zâbülistân (Far.): Sîstân vilayeti ve onun çevresi, Nîm-rûz vilayeti (FKÇTS 8413/1343), FÇTS (-), AL (-).Burhân-ı Katı (2009: 825)'da Zâbul şeklinde geçen sözcük "Sistan vilayeti ismidir ki Nîmrûz dahi derler. Rüstem'in vilâyetidir. Bir kabile adıdır. Musıkîde bir şubedir." anlamında verilir.

Zûr (Far.): Hemedân civarında bulunan bir vilâyet adı (FKÇTS 8425/1344), FÇTS (-), AL (-). OTAL (2016: 1389)'da Zûr sözcüğü Farsça kökenli "kuvvet, güç.", Arapça kökenli "yalan, asılsız, uydurma (söz) anlamındadır.

Irmak, nehir, pınar adları

Artış / Ertiş (T.): "Rus ülkesi ve Álmaú yurdu arasındaki büyük ırmağın adı." (FKÇTS 226/ 183), FÇTS (-), AL (-). Ertiş: Eski Türk Yazıtlarında çok geçen İrtiş Irmağı Batı Altaylardan çıkıp kuzeye

doğru akıp Ob-Obi ile birleşen ünlü ırmağı (Aydın 2016: 72-73). DLT’de (25/11-643;61/ 47-644), Ertiş “vadi”, Ertiş suyu “Yemek bozkırlarında bir suyun adı.” anlamında verilir.

Amu (Far.): Türkistan’da ünlü bir ırmağın adı (FKÇTS 423/207), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 19)’da, Âmû “İran ve Turan arasında sınır olan meşhur nehir ismidir.” anlamında verilir.

Aras (T.): Azerbaycan’da olan bu ünlü ırmağın kaynağı, Erzurum’da Min Göller’dir (FKÇTS 553/225), FÇTS (-), AL (-).

Atıl (Far.): Hâci Tarhan’dan geçip Hazar denizine dökülen ünlü ırmağın adı (FKÇTS 166/ 175), FÇTS(-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 30)’da Âtil “Bir azim ırmağıdır. Rus ve Bulgar memleketlerinden akıp Hazar Denizine dökülür.” anlamında verilir.

Behmen (Far.): Cürcân’da bir pınar adı (FKÇTS 8289/1336), FÇTS(-), AL (-).Burhân-ı Katı (2009: 58-59)’da on altıya yakın anlamı olan Behmen “On ikinci maddesinde Erdebil nevâhisinde bir kale ismidir. On üçüncü maddesinde “Hindistan’da bir kale adıdır. On dördüncü maddede yüksek dağ. On altıncı maddede Cürcân vilayetinde çeşme adıdır.” anlamında verilir.

Bulag: Kaynak, pınar, bulak (FKÇTS 2092/ 449), (FÇTS 206/138), AL (151). DLT’de (2020: 191/163-600), Bulak “Türklerden bir boy.” anlamında verilir.

Ceyhûn: Amuye denilen ırmağın adı (FKÇTS 8356/1340), FÇTS(-), AL (-).

Cir (Far.): Taşkent yakınlarında bulunan bir ırmağın adı (FKÇTS 4004/728), FÇTS(-), AL (-). OTAL (2016: 162) ve Burhân-ı Katı (2009: 121)’da, Cîr “kılış kayışı, eldiven gibi şeyler yapılan tabaklanmış deri.” anlamında verilir.

Etrek: Cürcân yakınında bir ırmağın adı (FKÇTS 539/223), FÇTS(-), AL(-). DLT’de (2020: 63/50-649), Etrek “sarışın adam.” anlamıyla farklı bir anlamda kullanıldığı görülür.

Hirmend (Far.): Kandhar yakınlarından geçen bir ırmağın adı (FKÇTS 7135/1173), FÇTS(-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 361)’da Hirmend “Serhadd-i vilâyet-i Nimruz’daki Sistan’dır. Bir nehir ismidir.” anlamında verilir.

Irmaçuk (Rûm Tr.): Küçük ırmağın adı (FKÇTS 1423/351), FÇTS (-), AL(-).

Kazan Çayı: Rûm’un Kars bölgesinde bulunan bir ırmağın adı (FKÇTS 5491/923),FÇTS (-).

Kotur: Hoy vilayetinde bir ırmağın adı (FKÇTS 5720/961), FÇTS (-), AL (326)’de kotur “hasta ve zayıf köpek.” anlamıyla farklı bir anlamda kullanıldığı görülür.

Kühek: Mâverâünnehr’de akan büyük bir ırmağın adı (FKÇTS 6535/1081), FÇTS (-), AL(-).

Kür: Azerbaycan’da Tiflis’ten geçerek Şirvân’a doğru akan ırmağın adı; Fars’ta bir ırmağın adı. (FKÇTS 8490/1348), FÇTS (-), AL(-). DLT’de (2020: 163/142-757), kür “azimli, yürekli, korkusuz, gururlu olan.” anlamıyla farklı bir anlamda kullanıldığı görülür.

Nehrü’l-hayât (Ar.): Ferhat’ın Şîrin için çıkardığı ırmağın adı (FKÇTS 6973/1147), FÇTS (-), AL(-). OTAL (2016: 960, 398)’da, Nehrü’l-hayat “Hayat nehri.” anlamında verilir.

Sir (Far.): Semerkand (ile Taşkent) arasından geçerek Aral-ı Harezmi’de Ceyhûn’a kavuşan büyük ırmağın adı (FKÇTS 4903/828), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 686)’da Farsça kökenli olan Sir “Bir belde ismidir.” anlamında verilir.

Yayık: Kazak ile Rus ülkesi arasında bulunan büyük bir ırmağın adı (FKÇTS 7538/1230), FÇTS (-), AL(-). DLT (2020: 454/357)’de, yayık “kararsız huylu, bir buna bir ona dönen adam.” anlamında verilir.

Kale adları

Ala Korgan: İhtiyaruddin kalesi olarak tanınan Herat kalesi (FKÇTS 389/202), FÇTS (-), AL (-).

Behmen (Far.): Hindistan’da bir kale adı (FKÇTS 8289/1336), FÇTS (-), AL(-).Burhân-ı Katı (2009: 58, 59)’da on altıya yakın anlamı olan Behmen “ 12. Erdebil nevâhisinde bir kale ismidir. 13.Hindistan’da bir kale adıdır. 14. yüksek dağ. 16. Cürcân vilayetinde çeşme adıdır.” anlamında verilir.

Erk: Kalelerin ortasında yapılan kale, iç kale (FKÇTS 574/230), AL (10). DLT (2020: 33/20-942)’de, erk “emirin geçerli olması, otorite.”; FÇTS (84/101)’de, “Dağ ve tepenin zirvesi; ihtiyar, irade, seçme hakkı.” anlamında verilir.

Lâş (Far.): Herat’a bağlı bir kalenin adı (FKÇTS 6752/1111), FÇTS (-), AL (-). Burhân-ı Katı (2009: 482)’da Lâş “ Mergâz-ı İran’da bir mevzi adıdır.” anlamında verilir.

Selâsil (Ar.): Kirmânşâhân civarında bulunan bir kale adı; Şûster’de bir kale adı (FKÇTS 8435/1345), FÇTS (-) AL (-). OTAL (2016: 1088)’de selâsil “zincirler; zincirleme giden şeyler; sıradaglar.” anlamında verilir.

Temür Kapu (T.): Derbend (Derbend Kalesi) (FKÇTS 3589/666), FÇTS (-), AL(-).

Tenbûl (Far.): Hindistan'da bir kale adı (FKÇTS 8336/1339), FÇTS (-). AL (174)'da, " Hind vilâyetine mahsus Hindistan'da yenilen bir hoş kokulu yapraktır. "; Burhân-ı Katı (2009:762)'da Tenbûl " Hindistan'a mahsus yaprak; banbul otu; talim yayıdır; Hindistan'da bir kale adıdır." anlamıyla farklı anlamlarda kullanıldığı belirtilir.

Köy - kasaba - mahalle - bölge adları

Cürre (Far.): Şîrâz'a bağlı bir köy adı (FKÇTS 3756/690), FÇTS (-), AL (-). OTAL (2016: 168)'da, Cürre "cesur; uçan her türlü kuşun erkeği." anlamıyla farklı bir anlamda verilir.

İpar Kuruğu: Semerkand'a bağlı bir kasaba (Ona Şîrâz ve İlan Otu da denir.) (FKÇTS 1291/336), FÇTS (-), AL(-).

Kerh (Ar.): Bağdâd'da Şâpûr'un yaptırdığı bir mahalle ve köy adı (FKÇTS 6186/ 1028), FÇTS(-), AL(-). OTAL (2016: 585)'da kerh "iğrenme, hoşlanmama; zorlama." anlamında verilir.

Köy: Köy, küçük kasaba (FKÇTS 6486/1074), FÇTS(-), AL(-).

Sapan: Turan'da Mergînân'ın bir fersahlığında bulunan bir bölgenin adı (FKÇTS 4406/ 782), FÇTS (-), AL(-).

Köprü adı

Yol köpri: Hâr ile Simnân vilayetleri arasında bulunan ve Irak ile Horasân'ın sınırı sayılan köprünün adı (FKÇTS 8139/1316), FÇTS(-), AL(-).

Mezar yeri adları

Lenger: Ermişlerin mezar ve kutsal yerleri (FKÇTS 6771/1114), (FÇTS 524/241), AL(-).

Yurtga: Mezarlık, gömütlük, kabristan, sinlik (FKÇTS 8030/1303), FÇTS (-), AL(-). DLT'de (2020: 447/351-990), yurt "harabe hâlindeki yerleşim yeri." anlamında verilir.

Akrabalık adları

Aba: Cet, büyük baba (FKÇTS 14/156), FÇTS (-), AL(-), aba "baba" (DLT 2020: 55/41). Li (2019: 138-139) ve Clauson (1972: 5), apa ~ aba "aba, apa, ebe, epe" gibi farklı şekillerde kullanılan sözcüğün, günümüz Türk dillerinde "ata; dede; nine; baba; anne; amca; hala; ağabey; abla; ebe" gibi anlamlarının var olduğunu ve çeşitli akrabalık terimlerini ifade ettiğini belirtirler. Ayrıca Azerbaycan, Türkmen, Salırca, Yeni Uygur, Karaçay- Balkar, Kumuk, Altay, Sarı Uygur, Hakas, Şor, Fuyu Kırgızcası vd. Türk dillerindeki örneklerini verirler. Şöyle ki; Türkçe ağızlarda apa / aba/ abba/ abbo apba / appa / ava / avo; Azerice, Altay, Karaçay-Balkar, Hakasça, Fuyu Kırgızcası, Şor'da aba, Türkmence aβa; Yeni Uygur awa; Sarı Uygur ava / avaka, oka, Karaycanın Lutsk-Haliç lehçesi avi, Kumukça abiy gibi farklı ses ve şekilde kullanışlarını gösterirler.

Abaga (Moğ.): amca (FKÇTS 3/154), FÇTS (-), (AL 1). Li (2019: 159), Moğolcadan geçmiş bir sözcük olduğunu, "amca" anlamına gelen bu sözcüğün, Altayca, Hakasça, Fuyu Kırgızcası, Yakutça vd. Türk dillerinde kullanıldığını belirtir.

Abusun(Moğ.): kız kardeş, bacı (FKÇTS 375/201), FÇTS(-), AL (-). Li (2019: 405), abısın "elti" anlamında Moğolcadan geçmiş bu sözcüğün günümüz Türk dillerinde farklı ses ve şekil değişikliği ile yaşadığını belirtir. Türkmence apsın / awsın /owsın / owsun; Özbekçe âwsin; Kumukça apsun; Nogayca / Kazakça / Karakalpakça / Kırgızca abısın; Başkurtça aphın, Altay/ Hakasça abızın gibi.

Abuşga /Avuşga / Abuşka: koca, kadının eşi (FKÇTS 532/ 222), (FÇTS 97/104), (AL 1). Li (2019: 296-297), abuşka "yaşlı kişi; dede; koca" anlamında verilen bu sözcüğün günümüz Türk dillerinde farklı ses ve şekilde kullanıldığını belirtir: Yeni Uygur awuşka; Özbekçe ebuşka, Tatarca, Başkurtça, Kırgızca abışka; Altayca Apşıyak, Sarı Uygur ohçka / oşka, oşga; Hakasça abışha, Şor apşıyak, Tuva. Aşak, Çuvaşça upışka.

Aga: büyük kardeş, ağabey, aka, amca (FKÇTS 49/162), FÇTS (-), AL(-). Li (2019: 107, 137, 162, 192), aga / aka sözcüğünün Moğolcadan geçtiğini belirtir ve "dede, baba, amca; dayı; erkek kardeş." anlamındaki terimler başlığında ayrı ayrı verir. Azerice /Altayca / Yakutça / Kırgızca / Hakasça / Tatarca / Yeni Uygurca aga, Türkmence akga / akka; Özbekçe aga, agay, âgay; Nogayca akay; Tuvaca akı Kazakça agay, Karaycanın Kırım lehçesi agaça.

Agalık: kardeşlik (FKÇTS 211/180), FÇTS (-), AL (-).

Ahtık: torun (FKÇTS 191/179), FÇTS (-), AL(-). Li (2019: 282), ahtığ "torun" anlamındaki terimler başlığında verdiği bu sözcüğün günümüz Türk dillerindeki kullanımını şöyle örneklendirir: Türkmence ahtık, Özbekçe aklık, aktık, Kırım Tatarcası ahtih, Karaycanın Kırım lehçesi ahtık / aktık, Karakalpakça aklık.

Anda (Moğ.): (sevgi için) kardeş, amca ve dayı gibi sözcüklerin yerine kullanılır. (FKÇTS 631/238), FÇTS (-), AL (-). DLT (2020: 67/53-551)'de, anda "orada; ondan" anlamında verilir.

Apa: büyük kız kardeş, abla, aba. Ona igeci de denir. (FKÇTS 14/156), FÇTS (-), AL(-). Li (2019: 138-139) ve Clauson (1972:5) apa~ aba "aba, apa, ebe, epe" farklı ses yapılarıyla kullanılan sözcüklerin, günümüz Türk dillerinde "ata; dede; nine; baba; anne; amca; hala; ağabey; abla; ebe" gibi birçok anlamlarda kullanılan farklı akrabalık terimlerini ifade ettiğini belirtir. DLT (1999: 86-11,86-14)'de, apa / aba "ana, baba." anlamındadır. OTAL (2016: 223)'da eb "baba, ata" anlamında Arapça kökenli olarak belirtmiştir.

Ata: ata, baba (FKÇTS 541/223), AL (-). DLT (2020: 27/12- 563)'de ata "baba."; FÇTS(69/97), ata "zahit, ibadete düşkün." anlamında verilir. Li (2019: 108, 139, 341), *ata* sözcüğünü "dede; baba; kaynata." anlamındaki terimler başlığında verir. İlk olarak Uygurcada kullanılmaya başlayan bu sözcüğün, yavaş yavaş kaş sözcüğünün yerini aldığını belirtir. Gagavuzca, Türkmence, Yeni Uygurca, Salırca, Kumuk, Karaçay, Kırım Tatarcası, Nogay, Başkurt, Kırgızca, Sarı Uygur, Şor'da *ata*; Özbekçe *âte*; Altayca / Hakasça / Şor'da *ada*; Fuyu Kırgızcasında *ade*; Çuvaşçada *atte* şeklinde kullanıldığını belirtir.

Atalık: atalık, babalık (FKÇTS 163/175), atalık / atalık "atalık" (AL 4), atalık "büyük kişi ve vekil" anlamındadır (FÇTS 278/57), DLT (-).

Buga: Cengiz Han'ın sekizinci kuşaktan dedesi (ve Buzencer'in büyük oğludur.) (FKÇTS 2106/ 451), FÇTS (-), AL(-). DLT'de (2020: 544/445- 599) buga "Hint'ten getirilen bir ilâç." anlamındadır.

Ced (Ar.): dede (FKÇTS 1412/8345), DLT (-), FÇTS (-). Li (2019: 108-109), Arapça Cadd sözcüğünden geçmiş olan bu sözcüğün günümüz Türk dillerinde de kullanıldığını belirtir. Yeni Uygurcada *ced*, Kırım Tatarcasında *cet*, Özbekçede *ced /cedd* şeklinde kullanıldığını belirtir. AL' de (1970: 224), *cet* "çingene" anlamındadır.

Cüft (Far.): eş, karı (FKÇTS 3766/691), DLT (-), FÇTS (-), AL (-). Li (2019: 299;316) *cuft* sözcüğünün "çift; eş, koca veya karı." anlamında Farsçadan geçtiğini; Tatarcada *helal cifit*; Başkurtça *helel yifit* "meşru koca; meşru karı." anlamında kullanıldığını, tarihi dönemlere ait metinlerde de "cuft / cüft / çift" şeklinde kullanımlarına da rastlandığını belirtir.

Çavluk: torun; torun çocuğu (FKÇTS 1421/3723), DLT (-), FÇTS (-), AL (-). Li (2019: 286) Çağataycada *çavluk* "erkek torun" (Courteille 1870: 281) biçiminde tespit edilen bu sözcüğe günümüz Türk dillerinde de rastlandığını belirtir. Şöyle ki; Türkmence *çowluk*, Özbekçe *çawlık*, *çölık*, *çuwlık*, *şawlık*, Karakalpakçada *şawlık*, *şawlık bala*, *şawlık kız*.

Çıgan: teyzenin çocuğu (FKÇTS 1424/4023), FÇTS (-), AL (-). DLT'de (2020: 26/12-621), *çıaan* Argu lehçesinde *yoksul*, *fakir* anlamındadır. Li (2019: 240), *çıkan* "teyze oğlu" anlamındaki bu sözcüğün, Orhon Yazıtlarında *çıkan* "teyze oğlu" biçiminde tespit edildiğini, günümüz Türk dillerinin birkaçında da yaşadığını belirtir. Şöyle ki, Türkmence *çıkan*; Özbekçe *çıkan*; Karakalpakça *şıkan*; Sarı Uygurca *çıkan aka*, *çıkan ene*; Yakutça *sıgan*.

Çiçe: hala; büyük kız kardeş; abla; anneanne (FKÇTS 1427/3995), DLT (-), AL (-), FÇTS (-). Li (2019: 123-124; 156; 181; 223; 361), *çêçe* sözcüğünü; *nine*; *anne*; *hala*, *teyze*; *abla*; *kız kardeş*; *yenge* anlamındaki terimler başlığı altında değerlendirmiştir. *Çêçe*, biçim bakımından çocuk diline ait olan bu sözcük, günümüz Türk dillerinin birkaçında "anne" veya "nine" anlamında kullanılmakta olduğunu belirtir ve günümüz Türk dillerinde ses değişikliği ile kullanımını şöyle örneklendirir: Azerice *cici*, Özbekçe *çêça*, *çêçe*, *şêşê*; Kazakça *şêşe*; Karakalpakça *şêşe*; Kırgızca *çêçe*; Hakasça *çaca*.

Dada: ata (FKÇTS 1432/ 4112), AL (-), FÇTS (-). DLT (2020: 542/443-631)'de dede "baba" anlamındadır. Li (2019: 109; 147; 224); dede sözcüğünü "dede; baba; kız kardeş." anlamındaki terimler başlığı altında yer verir. Günümüz Türk dillerindeki kullanımı şöyle örneklendirir: Gagavuzca *dedä*, Azerice *dede*; Türkmence *däde*; Yeni Uygurca *dada*; Özbekçe *dede*; Kırım Tatarcası *dede*; Urumca *dede*; Tatarca *dede*; Kırgızca *dada*; Halaçça *dede*.

Ebüke / Öbüke / Abu: *cet*, büyük baba (FKÇTS 527/221), FÇTS(-), AL (-).

Ekeci / Ekeci: büyük kız kardeş, abla (FKÇTS 609 /235), AL (22), FÇTS (-).

Ekke / Eke: (Özbekler arasında) büyük kardeş, ağabey, aka, (hala) (FKÇTS 605 /234), DLT'de (2020: 56/42-635) *eke* "abla; büyük kız kardeş." anlamındadır. FÇTS (-), AL(-). Li (2019: 147, 182, 200, 226-227, 373, 392) *eke* "baba; hala, teyze; erkek kardeş; kız kardeş; kayıbirader; baldız; görünme." anlamında olduğunu belirtir. Türkmencede *äke*; Yeni Uygurcada *aka*; Özbekçe *eke*, Tatarca *ekey*; Başkurtça *eke*; Kırgızca *äkä* "ağabey" anlamlarında; Özbekçe / Yeni Uygurca / Türkmence / Kumukça / Halaçça/ Altaycada *egeçi /ekeci* "abla; hala; teyze; baldız" anlamlarında kullanımlarını örneklendirir.

Elencik (Moğ.): (Bazı tarihlere göre) üçüncü cet (FKÇTS 1443/612), DLT (-), AL (-), FÇTS (-).

Günev: damat, güvey, güveyi (FKÇTS 1470/6476), DLT (-), AL (-), FÇTS (-). Li (2019: 307, 357, 412) küdegü sözcüğünü “koca, kız kardeşin kocası, enişte; kızın kocası” anlamındaki terimler başlığında değerlendirir. Günümüz Türk dillerindeki kullanımlarını şöyle örneklendirir: Gagavuzca güvâ; Azerice giyev; Horasan Türkçesi güyege; Türkmençe giyew; Salırca keyu, keyü, kiyo, kiyu; Yeni Uygurcada küyo / küyü / küy ogu; Özbekçede küyâw; Kırım Tatarcası kiyev; Karayca küyev; guvey; güveyi; Karaçayca küyew, Kumuk giyew; Nogay kiyew; Kazakça /Karakalpakça küyew; Tatarca kiyew; Kırgızca küyöw; Altayca küyü; Sarı Uygurca küzegi; Şor küzē; Tuvaca küdē; Halaçça küdeyi; Çuvaşça kırü.

Hâl (Ar.): dayı. (FKÇTS 1471/8374), DLT (-), AL (-), FÇTS (-).

İçe: büyük kız kardeş, abla. (FKÇTS 1481/1273), DLT (-), AL (-), FÇTS (-). DLT’de (2020: 56/42-660), içi “erkeğin kendisinden büyük erkek kardeşi.” anlamındadır. Li (2019: 122, 156, 182, 193, 224-226), eçe / eçi; “nine; anne; amca; dayı; hala; teyze; erkek kardeş; kız kardeş.” anlamındaki terimler başlığında verir. Eçe / içe / içi “abla; anne; yaşlı kadın.” anlamındaki bu sözcüğün günümüz Türk dillerindeki kullanımını şöyle belirtir: Türkmençe ece; Yeni Uygurca aça; Özbekçe aça / âça/ âçe / eçe; Kumukça eçiw; Nogayca äye; Kazakça äje; Tatarca ecey; Başkurtça ese; Kırgızca ece; Altayca ed’e, Sarı Uygurca ici; Fuyu Kırgızcası ice, ici; Şor eye.

İgec / İgeci (Moğ.): büyük kız kardeş, abla. Ona Apa da denir (FKÇTS 1483/1339; FKÇTS 1483/1617), DLT (-), FÇTS (-), AL(1970: 67)’de, igeci “büyük kız karındaş”.

İni: küçük erkek kardeş, kardeşin oğlu (FKÇTS 1757 /398), FÇTS(74/98), AL(78). DLT’de (2020: 59/45-666) ini “erkeğin kendisinden küçük erkek kardeşi.” anlamındadır. Li (2019: 201,241-242; 272,374) ini “erkek kardeş; kuzen; kuzin; yeğen, kardeş çocuğu; kayınbirader.” anlamındaki terimler başlığında verir. Günümüz Türk dillerinde kullanımını şöyle belirtir: Türkmençe, Özbekçe, Kumukça, Nogayca, Kazakça, Karakalpakça, Tatarca, Kırgızca, Sarı Uygurca, Yakutça, Halaçça ini; Altayca iyin, Salırca ine.

Karındaş: kardeş (FKÇTS 1502/ 5296), DLT’de (2020: 205/175-687), karındaş “aynı karından olan iki çocuk, karın arkadaşı.”, AL(-), FÇTS (-). Li (2019: 53; 203-210; 242; 275) karındaş / kardaş “kan yoluyla akrabalık bildiren terimler; erkek kardeş; kuzen; kuzin; yeğen” anlamındaki terimler başlığında verir. Bu sözcüğün günümüz Türk dillerinde kullanımını şöyle belirtir: Gagauzca, Kumukça, kardaş; Azerice gardaş; Türkmençe garındaş; Horasan Türkçesi kârdaşım; Özbekçe karindâş; Salırca kârıntaş; Kırım Tatar karındaş; Karaçayca karnaş; Nogayca karindas; Kazakça karındaş; Urumca hardaş; Kara Kalpakça karindas; Tatarca / Başkurtça / Kırgızca / Altayca karındaş, Hakasça harindas, Çuvaşça hurıntaş.

Kavluk: Dördüncü kuşak denilen torunun çocuğu (FKÇTS 1507/5470), DLT (-), AL (-), FÇTS (-). Li (2019: 287), kawlık “torun” anlamındaki terimler başlığı altında verir. Çağataycada kawluk “torunun oğlunun çocuğu.” (Courteille: 412) anlamında tespit edilen bu sözcüğün günümüz Türk dillerindeki kullanımını şöyle belirtir: Özbekçede kawlık, kōlık, kŭlık, kuwlık, Tatarcada kawlık.

Kayaş: uruk ile birlikte kullanılır. Uruk ile aynı anlamda kullanılan uruk kıyaş; sülale, soy sop, akraba anlamındadır (FKÇTS 1508/5533), DLT (-), AL (-), FÇTS (-). Li (2019: 64), urug / uruk “soy, sülale; kabile, aşiret, akraba, aile, nesil, oba” gibi anlamlara gelen sözcüğü kan yoluyla akrabalık bildiren terimler içerisinde verir. Günümüz Türk dillerindeki kullanımını şöyle verir: Türkmençe urug; Salırca uruh, oruh, uruhar, urıgar; Yeni Uygurca urug / uruk; Özbekçe Urug; Kırım Tatarcası, Karayca uruy; Nogayca, Kazakça, Karakalpakça, Başkurtça ıruw / ruw / uruw / ırıw; Sarı Uygur, Hakas, Tuva urug, Yakutça urü; Çuvaşça ıru.

Kayın: hanımın erkek kardeşi, kayın (FKÇTS 1509/5541), DLT (2020: 27/12-695), kayın “ kayın (akrabalıktaki), FÇTS (-), AL (-). Li (2019: 76-80), kayın “kaynata; kayın (peder); dünür; hısım; kaynata” anlamına gelen sözcüğü evlilik yoluyla akrabalık bildiren terimler başlığında verir. Günümüz Türk dillerinde kullanımını şöyle belirtir: Gagauzca, Kırım Tatarcası, Karaçay-Balkar, Kumuk, Nogay, Kazak, Kara Kalpak, Tatar, Başkurt, Kırgız, Altay kayın / kayını; Azericede gayın; Türkmençe gâyin; Özbekçe kaynete, Yeni Uygur Türkçesinde këyin; Sarı Uygur / Şor kazın; Hakasça hazın; Halaçça gādun; Çuvaşça huñ.

Kelâle: amcaoğlu gibi uzak akraba (FKÇTS 1512/8496), DLT (-), AL (-), FÇTS (-).

Kız kardaş: kız kardeş (FKÇTS 1521/5658), DLT (-), AL (-), FÇTS (-).

Kökeltaş (Moğ.+T.): süt kardeş (FKÇTS 1531/6332), DLT (-), AL (1970: 361)’de kökultaş süt kardeş” anlamındadır. FÇTS (-).

Küreken (Moğ.): damat, güveyi (FKÇTS 1541/6485), AL (-), DLT (-), FÇTS (-). Li (2019: 418) küreken “güvey (kızın kocası)” anlamındaki terimler başlığında verir. Bu sözcüğün Iğdır ve köyleri, Diyarbakır, Niğde'nin Melendiz ilçesi ve Kerkük'ten derlenmiş olduğunu belirtir. Günümüz Türk dillerinde kullanımı şöyledir: Azerice, Güney Oğuzcada, Horasan Türkçesi, küreken “güvey (kızın kocası), Türkmence köreken, Halaçça kureken.

Ocak: eski ve büyük sülale, eski ve soylu aile (FKÇTS 1556/731), AL (-), FÇTS (-). DLT'de (2020: 44/31-770), ocağ “ocak.” anlamındadır.

Oguş / Uguş: torunlar, soy, nesil (FKÇTS 1557/909), FÇTS (85/285)'de “torun; çocuklar.”, DLT'de (2020: 42/29-772), oguş ~ ogış “aşiret” anlamında verilir. Li (2019: 62-63), uguş “boy, kabile, grup” anlamında kan yoluyla akrabalık bildiren terimler başlığında verir. İlk olarak Orhun Yazıtları'nda tespit edildiğini belirtir. Günümüz Türk dillerindeki kullanımını şöyle belirtir: Yakutçada, Dolganca üs “soy, aile; tür.” anlamındadır.

Opa: küçük kız kardeş. Ona siÆeil de denir (FKÇTS 710/248, 1151/313), FÇTS(-), AL(-).

Ögey: üvey (FKÇTS 1565/950), DLT (2020: 74/61-784)'de ögey sözcüğünün ögey ata “üvey baba” şeklinde sözcük grubu olarak kullanıldığı görülür. AL (-), FÇTS (-). Li (2019: 95-102), üveylük bildiren terimler başlığında verir. İlk olarak Uygurcada ögey ana “üvey ana” biçiminde tespit edilen bu sözcüğün günümüz Türk dillerindeki kullanımını şöyle belirtir: Gagauzca üvä / yüvä, Azerice ögëy, Türkmençe öwey, Yeni Uygurca, Özbekçe, Kırım Tatarca, Urumca, Kurumca, Nogayca, Kazakça Karakalpakça, ögey, Karayca eg'ey, Başkurtça, Tatarca ügey, Kırgızca ögöy, Altayca öy, Çuvaşça ükey.

Öz: akraba, yakın, tanıdık (FKÇTS 1572/867), DLT (35/21-794), FÇTS(-). AL'de (1970:100), öz “kendi” anlamında verilir.

Siñil / Siñli: küçük kız kardeş. (FKÇTS 1592/4871, 4968), DLT (230/200-825), AL (1970: 282), FÇTS (389/286). Li (2019: 230-231; 398), siñil “küçük kız kardeş” anlamındaki bu sözcük, kız kardeş, baldız; görünme anlamına gelen terimler başlığında ele alınmıştır. Günümüz Türk dillerinde kullanımını şöyle belirtir: Türkmençe, Karayca, Nogayca, Kazakça, Karakalpakça, Halaççada siñli; Salırca, Yeni Uygurca, Özbekçede siñil, Kırgızca siñdi, Altayca sıyın, Sarı Uygurca sıynı, Çuvaşça şillim.

Soy: kök, soy. (FKÇTS 1598/4804), DLT (-), AL (-), FÇTS (-).

Tagay / Tagayı: dayı, annenin erkek kardeşi. (FKÇTS 1611/2925, 5117), DLT (550/450-847), AL(1970: 298), FÇTS (416/287). Li (2019: 169; 242) tagay “amca; dayı; kuzen; kuzin” anlamındaki terimler başlığında verir. Tagay “dayı” anlamındaki bu sözcüğün günümüz Türk dillerinde kullanımını şöyle belirtir: Gagauzca dayka, Azerice dayı, Güney Oğuzcası dâi, Horasan Türkçesi dâi, Türkmençe dâyı, Yeni Uygurca taga, Özbekçe tâga, Kırım Tatarca, Urumca, Karakalpakça dayı, Tatarca, Kırgızca, Şor tay, Altayca tây, Hakasça tayı, Tuvaca dây, Yakutça tây.

Toggan: ikiz kardeş; akraba (FKÇTS 3219 /614), FÇTS (-), AL (1970:208). Li (2019: 211-212; 232) tuggan “ikiz kardeş; doğan, doğmuş.” anlamındaki sözcük erkek kardeş, kız kardeş anlamındaki terimler başlığında verir. Günümüz Türk dillerindeki kullanımını şöyle verir: Türkmençe dogan, Karayca tuvduk, Tatarca, Başkurtça tujan, Çuvaşça tivanim.

Togganlık / Togganlıg: akrabalık (FKÇTS 1642/ 3220), DLT (-), FÇTS (-), AL(-).

Töre: soy, sülale (FKÇTS 1649/2971), DLT (-), AL (-). DLT (2020: 542/443-896)'de töre “evin baş kısmı ve en itibarlı yeri.” anlamındadır. AL (1970: 198)'de töre “âdet ve kanun” manasındadır. FÇTS (279/288)'de töre “hâkim, töre.” anlamındadır.

Uruk²/ Urug: sülale, soy sop, akraba (İkileme gibi kullanılan Uruk kayaş da aynı anlamdadır) (FKÇTS 1662/558, 853), FÇTS (81/288)'de uruk “torun; çocuklar.” anlamındadır. DLT'de (2020: 44/30-923) urug “her şeyin tanesi; tohum.” anlamında, Urug tarıg ise “akrabalar” anlamında belirtilir (DLT 44/30-923). AL (-).

Uruk kayaş³: sülale, soy sop, akraba (FKÇTS 1662/949), AL (1970: 94)'de uruk kayaş “hısım, kavim.” anlamındadır. DLT (44/30-923)'de urug tarıg “akrabalar” anlamında kullanılır.

Yârî (Far.): elti. (FKÇTS 1684/7326), DLT (-), AL (-), FÇTS (-). Li (2019: 409), yayri “elti” anlamındaki terimler başlığında değerlendirir ve cari karşılığını verir. Cârî, Farsça kökenli bir sözcüktür. Günümüz Türk dillerinde kullanımını şöyle belirtir: Güney Oğuzcası, Horasan Türkçesi cârî; Halaçça cari.

² bkz. Kayaş maddesinde açıklama yapılmıştır.

³ bkz. Kayaş maddesinde açıklama yapılmıştır.

Yiye: yenge. (FKÇTS 1703 / 7966), DLT (2020: 610/503-966)'de yeñge “ ağabeyin zevcesi, yenge.” anlamındadır. FÇTS (-), AL (-). Li (2019: 364-368; 409), yeñge “babanın küçük erkek kardeşinin karısı; ağabeyin karısı; amca, dayı karısı, yenge, elti” anlamındaki terimler başlığında verdiği sözcüğün günümüz Türk dillerindeki kullanımını şöyle belirtir: Gagauzca yeñgi, Azerice yenge, Horasan Türkçesi yeñge, Türkmençe yeñge, Yeni Uygurca yeñge / ceñge, Özbekçe yeñe, Kırım Tatarcası yenge, Nogayca, Sarı Uygurca yeñge, Kazakça jeñge, Karakalpakça ceñge, Tatarca ciñge, Kırgızca ceñe/ ceñge, Tuvaca çeñge, Altayca d'eñe, Hakasça nige, Şor neñe, Yakutça sañas, Çuvaşça inke.

Yizne: kız kardeşin kocası, enişte; kızın kocası (FKÇTS 1707/7838), DLT (-), AL (-), FÇTS (-). Li (2019: 358-360; 381-382), yezne “kız kardeşin kocası; hala, teyze kocası; enişte; kayınbirader.” anlamındaki terimler başlığında verdiği sözcüğün günümüz Türk dillerindeki kullanımını şöyle verir: Azerice yezne, Güney Oğuzcası yezne, Türkmençe yeznä, Özbekçe cözne, Nogayca yezde, Kazakça jezde, Kara Kalpakça cezde, Tatarca cizni, Kırgızca cezde, Altayca d'este, Hakasça çiste, Şor, Tuvaca çeşte, Çuvaşça yısna.

Yükürci: karının küçük erkek kardeşi (FKÇTS 1714/8097), DLT (-), AL (-), FÇTS(-).

Yigen: kız kardeşin çocuğu, yeğen (FKÇTS 7918/1287), FÇTS (-), AL (-). DLT (2020: 454/356-974)'de, yigen “hasır otu.” anlamında verilir. Li (2019: 276; 294), yegen “yeğen (kardeş çocuğu), torun” anlamına gelen terimler başlığında verir. Yegen “erkek yeğen; erkek torun” anlamında olan bu sözcüğün günümüz Türk dillerindeki kullanımı şöyledir: Türkmençe, Sarı Uygurca yegen, Yeni Uygurca, Özbekçe, Karakalpakça, Tatarca ciyen, Nogay yiyen, Kazakça jiyen, Kırgızca cën, Altayca d'ën, Hakasça, Şor, Tuvaca, Tofaca çen, Yakutça sien.

Sonuç ve öneriler

Yer Adları: Toplam on iki (12) başlık altında yüz yirmi sekiz (128) yer adı tespit edilmiştir. En fazla (80) il, vilâyet, ülke, kent adları yer almaktadır. Irmak, nehir, pınar adları 18 tanedir. En az (1) aş dağıtılan yer adı ve dinî yer adları ile bahçe ve eğlence yer adları (2) yer almaktadır.

Lenger “Hem halka yemek dağıtılan yer hem de mezar adı.”, **Fergâna** “Hem vilayet hem dağ adı.”, **Behmen** “Hem pınar hem kale adı.” anlamındadır.

Fethâlî Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğünde (480/215) ve AL(7)'de **Adak** “Türkistân'da bir yerin adı.” anlamındadır. Her iki sözlükte de tanıklanmıştır.

Aş Dağıtılan Yer Adı: 1 tanedir: Lenger.

Bahçe Adları: 2 tanedir: Bâg-1 Cihân-ârâ / Bâg-1 Sefid / Bâg-1 Zâgân / Bâg-1 Gül-efşân / Bâg-1 Nev: , Cihân-ârâ.

Çöl Adları: 4 tanedir: Üpçak / Kıfçak, Kırık, Temürtaş, Yogrı Yol.

Dağ Adları: 5 tanedir: Algun, Balhan, Fergâna, Örtak / Örtag, Zübâb.

Dinî Yer Adları: 1 tanedir: Dalay-lama.

Eğlence Yer Adları: 2 tanedir: Cırgalang, Merganî.

İl, Vilayet, Ülke, Kent Adları: 80 tanedir: Aba, As, Almalığ / Almalıú, Adaú, Aúsaray, Arran, Aylak, Bâbil / Bâbül, Bâdgîsî, Bartas, Baygız, Berberî, Beş Balığ, Bîdâd, Bîder, Bucak, Buðârâ, Bulgar, Çauar, Çekmen, Çigil, Erdestân, Erkâm-ı kenâr-ı câm, Fergâna, Gayalığ / Kayalığ, Gaydaú, Gazan, Gûr, Halluğ, Hanzay Şeng, Hatây, Hatt-ı câm, Hâverân, Havz-ı Mâhiyân, Hınalîâ, Hıúúa, Hışt, Hunc, Isîâ Göl, Úaba, Kahúaha, Kaysar, Kazan, Úır Tikin, Úirevân, Úobaú, Köbeçi, Úuba, Úuhustân, Kürüð, Lâr, Lenger, Nesef, Oltay, Otrar, Oş, Otrar, Öleñ, Öлке, Rahbe, Saksın, Samsun, Semerkend, Sârî, Sayram, Soganlıg, Tamgac, Tangut, Tarâz, Tarsûs, Tartûs, Taşkent, Taydu, Tebbet, Teng, Ucan, Uça / Uçça, Yayçı, Zâbülistân, Zûr.

Irmak, Nehir, Pınar Adları: 18 tanedir: Artış / Ertiş, Amu, Aras, Atıl, Behmen, Bulag, Ceyhün, Cir, Etrek, Hîrmend, Irmaçuk, Kazan Çayı, Kotur, Kühek, Kür, Nehrû'l- hayât, Sir, Yayık.

Kale Adları: 7 tanedir: Ala Korgan, Behmen, Erk, Lâş, Selâsil, Temür Kapu, Tenbül.

Köy - Kasaba - Mahalle- Bölge Adları: 5 tanedir: Cürre, İpar Kuruğı, Kerh, Köy, Sapan.

Köprü Adı: 1 tanedir: Yol Köprü.

Mezar Yerleri: 2 tanedir: Lenger, Yurtga.

Birçok yer adlarında ses yapısı bakımından farklı kullanımların olduğu görülür: Almalığ / Almalık, Bâbil / Bâbül, Bâdgîsî / Baygız/ Badgazı / Baygazı, Gayalığ/ Kayalığ, Uça / Uçça, Artış / Ertiş, Örtak / Örtag, Bağdat / Basra ve Herat'taki yer adları için terkipli yapılar kullanılmıştır: Hatt-ı câm, Erkâm-ı kenâr-ı câm, Havz-ı Mâhiyân.

Bahçe ve ırmak adlarının da terkipli yapılarla kullanıldığı görülür: Bâg-ı Cihân-ârâ / Bâg-ı Sefid / Bâg-ı Zâgân / Bâg-ı Gül-efşân / Bâg-ı Nev, Cihân-ârâ; Nehrû'l- hayât.

Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğünde tespit edilen bazı yer adlarının diğer sözlüklerde farklı anlamlarda da yaşadığı görülmektedir. Ayrıca bu sözlüklerde tespit edilen anlamların bazıları Fethali Kaçar Sözlüğünde de vardır. Bazı farklı anlama gelen yer ve akrabalık adları ile ilgili örnekler verecek olursak;

Diğer sözlüklerde farklı anlama gelen bazı sözcükler:

Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğünde (978/285) *ülke* “vilayet, şehir.”, AL'de (109) *ülge* şeklinde geçen sözcük “tumar, sancak” anlamındadır.

Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğünde (804 /263), *uçça* “Güzelleri ile ünlü bir vilayetin adı.”, Ferâgî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğünde (68/97), *uca / uça* “arka, sırt; dip, kök; yüksek yer, yüce.” anlamındadır. AL (92)'de, *uçca* “omurga kemiği; Çağatay diyarında koyun, kuzu, tavuk vs. hayvanatın pişirilip arka, sırt bölümünün iyi kısımlarının parçalanıp yemek üzerine konulmasıdır.” anlamındadır.

Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğünde (5110/869), *Tarâz* “Çin sınırında bulunan, iyi miski ve güzelleri ile ünlü bir kentin adı; Bedahşân'a bağlı bir vilayetin adı.” anlamındayken Ferâgî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğünde (418/205), *tarâz* “ koyunun çobana yağı, peyniri ve kurutundan faydalanması için verilmesi.” anlamındadır.

Diğer sözlüklerde farklı anlama gelen sözcüklerin Fethali Kaçar Sözlüğünde de bu anlamıyla yer aldığı bazı örnekler:

Fethali Kaçar Sözlüğünde (5720/961), *Kotur* “Hoy vilayetinde bir ırmak adı.” AL (326)'de *kotur* “hasta ve zayıf köpek.” anlamındadır. Fethali Kaçar Sözlüğünde sözcüğün bu anlamına da rastlanmıştır.

Fethali Kaçar Sözlüğünde (582/230), *Ernek* “Harezmi'de bir dağ adı.” iken Ferâgî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü'nde (40/88), DLT (Ercilasun, Akkoyunlu 2014: 65/51-643)'de *ernek* “parmak” anlamında kullanılmıştır. Fethali Kaçar Sözlüğünde bu anlamı da yer almaktadır.

Fethali Kaçar Sözlüğünde (4006/728), *Cırgalang* “Herât'ta bulunan bir eğlence ve gezinti yeri.” anlamındayken, AL (236)'de *çırgalangdın* “eğlenceden” anlamıyla yer almaktadır. Fethali Kaçar Sözlüğünde bu anlamı da yer almaktadır.

Fethali Kaçar Sözlüğünde (979/286), *Öleng* “Kandhâr ile Kâbil arasındaki Hezâre aşiretinin yaşadığı yerin adı. AL'de (108) *öleng* “çimenlik” anlamındadır. Fethali Kaçar Sözlüğünde bu anlamı da yer almaktadır.

Akrabalık Adları: Elli üç (53) tanedir: Aba, Abaga, Abusun, Abuşga/Avuşga /Abuşka, Aga, Agalık, Ahtık, Anda, Apa, Ata, Atalık, Buga, Ced, Cüft, Çavluk, Çıgan, Çiçe, Dada, Ebüke /Öbüke /Abu, Ekeci / Ekci, Ekke / Eke, Elencik, Güyev, Hal, İçe, İgeç, İni, Karındaş, Kavluk, Kayaş, Kayın, Kelale, Kız kardaş, Kökelteş, Küreken, Oguş /Uguş, Ocağ, Opa, Ögey, Öz, Siñil, Soy, Tagay, Toggan, Togganlığ, Töre, Uruk, Uruk kayaş, Yârî, Yiñe, Yigen, Yizne, Yükcürcü, Yigen.

Her iki sözlükte (Fethali Kaçar ve Abuşka Lugatı) tanıklanan akrabalık adları: *Abaga:* amca. FKÇTS (3/154), AL (1), *Atalık:* atalık, babalık. FKÇTS (163/175), (AL 4), *Ekeci / Ekci:* büyük kız kardeş, abla. FKÇTS (609 /235), AL (22), *İgeç / İgeci* (Moğ.): büyük kız kardeş, abla. FKÇTS (1483/1339); FKÇTS (1483/1617), AL (1970: 67); *Kökelteş* (Moğ.+T.): süt kardeş. (FKÇTS 1531/6332), AL (1970: 361); *Toggan:* ikiz kardeş; akraba. FKÇTS (3219/614), AL (208), *Uruk /Urug:* Sülale, soy sop, akraba. FKÇTS (1662/558, 853), FÇTS (81/288)'de uruk “torun; çocuklar.” anlamındadır. *Yiñe:* yenge. FKÇTS (1703/7966), DLT (2020: 610/503-966)'de yenge “ağabeyin zevcesi, yenge.” anlamındadır.

Her üç sözlükte tanıklanan akrabalık adları: *Abuşga / Avuşga / Abuşga:* Koca, kadının eşi. (FKÇTS 532/ 222), (FÇTS 97/104), (AL 1), *İni:* Küçük erkek kardeş, kardeşin oğlu. (FKÇTS 1757 /398), FÇTS (74/98), AL(78). DLT'de (2014: 59/45-666) de tanıklanmıştır.

Dört sözlükte tanıklanan akrabalık adları: *Siñil / Siñli:* küçük kız kardeş. (FKÇTS 1592/4871, 4968), DLT (230/200-825), AL (1970: 282), FÇTS (389/286). *Tagay / tagayı:* dayı, annenin erkek kardeşi. FKÇTS (1611/2925, 5117), DLT (550/450-847), AL (1970: 298), FÇTS (416/287), *Uruk kayaş:* sülale, soy sop, akraba. FKÇTS (1662/949)'de ve AL (1970: 94)'de uruk kayaş “hısım, kavim.” anlamındadır. DLT (44/30-923)'de urug tarıg “akrabalar” anlamında kullanılır.

Fethali Kaçar Sözlüğünde hem akrabalık adı hem de farklı anlamda kullanılan, Abuşka Lugatında tanıklanmayan akrabalık adı:

Akraba adlarında, Fethâli Kaçar Sözlüğünde (541/223) *Ata* “ata, baba.”, DLT’de (2014: 27/12-562) de *Ata* “ata, baba.” anlamındadır. FÇTS’de *Ata* “zahit, ibadete düşkün.” anlamındadır. Fethâli Kaçar Sözlüğünde bu anlamı da vardır.

Akraba adlarından, *evlilik yoluyla birçok akraba* adına rastlanmıştır: *Abuşga / Avuşga / Abuşka*: koca, kadının eşi. *Anda (Moğ.)*: (sevgi için) kardeş, amca ve dayı gibi sözcüklerin yerine kullanılır. *Ced (Ar.)*: Dede, *Cüft (Far.)*: eş, karı. *Günev*: damat, güvey, güveyi; *Kavluk*: Dördüncü kuşak denilen torunun çocuğu. *Kayın*: hanımın erkek kardeşi, kayın. *Küreken (Moğ.)*: damat, güveyi; *Oguş / uguş*: torunlar, soy, nesil; *Yārī (Far.)*: elti; *Yiñe*: yenge, *Yizne*: kız kardeşin veya küçük kız kardeşin kocası, enişte; *Yükürçi*: karının küçük erkek kardeşi.

Diğerleri *kan bağı yoluyla oluşan* akraba adlarıdır: *Abaga (Moğ.)*: amca, *Abusun (Moğ.)*: kız kardeş. *Ağa*: ağabey, amca, *Ağalık*: kardeşlik, *Ahtık*: torun, *Apa / İçe*: büyük kız kardeş, abla, *Ata*: ata, baba. *Çavluk*: torun; torun çocuğu, *Çıgan*: teyzenin çocuğu; *Çiçe*: hala; büyük kız kardeş; abla; anneanne, *Dada*: ata. *Elencik (Moğ.)*: üçüncü cet, *Ebüke / Öbüke / Abu*: cet, büyük baba, *Ekeci / Ekci*: büyük kız kardeş, abla; *Ekke / Eke*: büyük kardeş, ağabey, hala; *Hāl (Ar.)*: dayı; *İgec / İgeci (Moğ.)*: büyük kız kardeş, abla; *İni*: küçük erkek kardeş; *Karındaş*: kardeş; *Kelâle*: amcaoğlu gibi uzak akraba; *Kız kardaş / Opa / Siñil / Siñli*: küçük kız kardeş; *Tagay / tagayı*: dayı; *Toggan*: ikiz kardeş; akraba, yigen: yeğen. Çalışmada yer adlarından otuz beş (35) tanesi Farsça, on (10) tanesi Arapça, iki (2) yer adı Moğolca, yaklaşık altmış dokuz (69) yer adının Türkçe olduğunu söyleyebiliriz. Akrabalık adlarından altı (6) tanesi Moğolca (*Abaga, Abusun, Anda, Elencik, İgeci, Küreken*), bir (1) tanesi Moğolca + Türkçe (*Kökelteş*), iki (2) tanesi Arapça (*Hāl, Ced*), iki (2) tanesi Farsça (*Yārī, Cüft*), kırk üç (43) tanesi Türkçedir.

Tarihî dönemlere ait sözlüklerde yapılacak tematik tasnif çalışmaları ilgili döneme ait hem sosyal, kültürel yapıyı hem de toplumun kavramlar dünyasını, dünya görüşünü ortaya koyacaktır. Ayrıca sözlükler üzerinde yapılacak anlam çalışmalarının, eserlerin ihtiva ettiği söz varlığının tarihî dönemlerde yaşadığı anlam olayları ile farklı ve sayısız anlamlar yüklendiğinin tespitinde önemli bir yeri vardır.

Kısaltmalar

Eser Kısaltmaları

AL	Abuşka Lugâtı
DLT	Dîvânu Lugâti't-Türk
OTAL	Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat
FKÇTS	Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü
FÇTS	Ferağî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü
MLO	Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye
MTS	Moğolca Türkçe Sözlük

Diğer Kısaltmalar

Ar.	Arapça
Çev.	Çeviren
Far.	Farsça
hük.	hüküm sürdüğü tarih
İnc.	İnceleyici
Moğ.	Moğolca
Rum. Tr.	Rumeli Türkçesi
T.	Türkçe
3. Böl.	Üçüncü Bölüm

Kaynakça

- Atalay, B. (1970). *Abuşka lûgatı*. Akyıldız Matbaası.
- Atalay, B. (1999). *Dîvânu lugâti't- Türk dizini "endeks", cilt IV*. TDK Yayınları.
- Aksan, D. (2009). *Her yönüyle dil-ana çizgileriyle dilbilim*. TDK Yayınları.
- Aydın, E. (2016). *Eski Türk yer adları*. Bilge-Kültür-Sanat Yayınları.
- Clauson, S.G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth- century Turkish*. - Oxford.
- Courteille, P. (1870). *Dictionnaire turk-oriental*. Paris.
- Devellioğlu, F. (2016). *Osmanlıca -Türkçe ansiklopedik lûgat*. Aydın Kitabevi.
- Eckmann, J. (1988). *Çağatayca el kitabı*. (G. Karaağaç, Çev.). İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yayınları. (Orijinali 1966'da yayımlanmıştır.)
- Eren, H. (1989). *Yer adlarımızın dili*. TDAY Belleten 1965, 155-165.
- Ercilasun, A. B, Akkoyunlu, Z. (2020). *Kâşgarlı Mahmud-Dîvânu lugâti't-Türk (Giriş-metin-çeviri notlar-dizin)*. TDK Yayınları.
- Gökbel, A. (2000). *Kıpçak Türkleri*. Ötüken Yayınları.
- Gülensoy, T. (1995). Orta Asya'daki Türk yer adlarının Anadolu'daki izleri. *Tarih boyunca Anadolu'da Türk nüfus ve kültür yapısı: tebliğler*, Türk Yurdu Yayınları, 163.
- Güzeldir, M. (2002). *Abuşka lugâti*. (Giriş-metin-indeks) [Doktora Tezi], Atatürk Üniversitesi.
- İzgi, Ö. (1989). *Çin Elçisi Wang yen-te'nin Uygur seyahatnamesi*. Türk Tarih Kurumu.
- Kızıllarslan, E. (2022). *Fethali Kaçar lûgatı'nin tematik ve etimolojik söz varlığı*. [Yüksek Lisans Tezi], Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Lessing, Ferdinand D. (2017). *Moğolca-Türkçe sözlük*. (G. Karaağaç, Çev.). TDK Yayınları. (Orijinali 1960 yılında yayımlanmıştır.)
- Li, Yong-Söng. (2019). *Türk dillerinde akrabalık adları*. (Tülay Çulha, İnc.). TDK Yayınları. (Orijinali 22 Şubat 1993 tarihinde [Yüksek Lisans Tezi], Hacettepe Üniversitesi, ilk kitap yayın: 1999)
- Mahmud, K. (1992). *Dîvânu lugâti't-Türk*. (B. Atalay, Çev.). TDK Yayınları.
- Mütercim Âsım Efendi. (2009). *Burhân-ı katı*. (M. Öztürk, D. Örs, Haz.). TDK Yayınları. (Orijinali 1652'de yayımlanmıştır.)
- Rahimi, F. (2019). *Fethali Kaçar'ın çağatay Türkçesi sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Rahimi, F. (2021). *Ferağî'nin çağatay Türkçesi sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Redhouse, James. W. (2016). *Müntahabât-ı lûgât-ı osmâniyye*. (R. Toparlı, B., Eyövge Yılmaz, Y. Yılmaz, Haz.). TDK Yayınları. (Orijinali 1852/1853'de yayımlanmıştır.)
- Şirin, H. (2016). *Eski Türk yazıtları söz varlığı incelemesi*. TDK Yayınları.

Etik kurul onayı

Çalışma anket ya da ölçek uygulamayı gerektiren, görüşme ve gözlem içeren; doküman, resim, anket vb. diğerleri tarafından geliştirilen ve kullanım izni gerektiren çalışmalar ya da klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalardan olmaması sebebi ile bu araştırma etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.